

RÁKÓCZI HÍRLEVÉL

Cum Deo pro patria et libertate

HARMADIK KÖNYV A BUJDOSÓ RÁKÓCZI

Magyarország, Erdély, hallj új hírt
A MAJTÉNYI PATAK

Adópolitika és Pénzügypolitika a Rákóczi szabadságharc idején

Esze Tamás harcai

Méltó emlékművet kap Mikes Kelemen
A kuruc zászló (története) származása
Beszámoló a II. Erdélyi Rákóczi Családi Kör Találkozóról
Bihar vármegye faragott címere

2010 február

tizenegyedik megjelenés

Asztalos Miklós

RÁKÓCZI FERENC ÉS KORA

HARMADIK KÖNYV A BUJDOSÓ RÁKÓCZI

ELSŐ FEJEZET A békekötés. Rákóczi Lengyelországban

"Mondjon, írjon bárki, amit akar a magyar háborúról és kimenetelének okairól; vádoljon engem hiszékenységgel, tunyasággal, másokat kapzsisággal; egyedül te tudod ó örök bölcsesség, miért szabta az eseményeknek oly végkifejlést, aminő bekövetkezett." Írja Rákóczi Önéletírásában a kimenetele előtti eseményeknek drámai tömörségű összefoglalásában. "Nem tagadom el, hogy én a csatákban tudatlanságommal igen sok tévedést követtem el és hogy mások is sokat elkövettek, de emberi ítélettel vizsgálva meg mindent, a pénzhiány és a hadviselésben való általános tudatlanság vetett véget a jól és bátran elkezdett és a rézpénz kelendőségének ideje alatt annak elértéktelenedéséig jó kedvvel folytatott hadviselésnek; végre a dühöngő pestis miatt elfogyott a várakban a gyalogság és ennek pótlása megapasztotta azok számát, kik a síkon tartoztak katonáskodni. Lassú léptekkel foglalván el a folyókat és a hegyek hágóit, nyomult előre az ellenség és a foglalások biztosítására a gázlókat megerősítette, a gátakat őriztette, sáncokat emelt; mindezeket pedig a mezei gyalogság meggyengülése miatt sem megakadályozni, sem elfoglalni nem lehetett; úgy, hogy amikor a védelmi háborúra került a sor, az erősségek védelmébe kellett reményünket vetni, amelyek ugyan, keletje lévén még akkor a rézpénznek, elég jól meg is voltak erősítve, el is látva, de megvédésükre alkalmas és képes tisztekben hiányt szenvedtem, annak okáért egy részük gyávaságból, más részük a várórság és a parancsnokok féltékenysége miatt került német kézre. Csak Újvárt védelmezte méltányolando serénységgel a katonaság mindaddig az ideig, amikor a bástyák töretése következtében támadt rés miatt a kisebb számú őrség a rohamot kiállani képtelen lévén, a feladás elhatározása után ez is elesett. Minden egyéb csekélyebb jelentőségű várat fenyegetéssel és ígéretekkel foglaltak vissza a németek és így a háború vége felé járván, egyedül Kassa városa és munkácsi váram a szomszédos Ungvár várával maradt meg hűségesen. A németek több részre osztott sereggel nyomultak előre, melynek az enyém nem számánál, hanem erejénél fogva nem bírt ellenállani. Napról-napra jobban meg jobban szorongattak és a hátunk mögött álló néhány vármegye, noha a lovas katonaság élelmezésére elegendő volt, a bujdosó főurak, nemesek és házas katonák nagy száma, kik az ellenségtől elfoglalt vármegyéből birtokaik elhagyásával, önszántukból hívek maradtak a szövetséghez, rendkívüli módon súlyosbította a nyomorult nép helyzetét. A tél dühöngött és oly rengeteg hó borította a földet, hogy még a lovas is alig térhetett le a járt útról. Faluról-falura, összetorlódott parasztszekereken költözködött a bujdosók e sokasága, részben a megélhetés eszközeit, részben biztonságot keresvén a hegyek és a mocsaras helyek rejtekeiben. A katona családja megmentéséről és élelmezéséről gondoskodván, elhagyta zászlóit és folyton füleimbe zúgott úgy a népnek, mint a bujdosóknak oly igen szánalmas panasza; a félig mezítelen katonaság a szigorú hidegtől kényszerítve elhagyta állomásait. Ez fegyverétől, amaz lovától, de mindannyian zsoldjuktól elesve, tárták fel jogos panaszukat és a katonai szolgálat teljesítéséből inkább lehetőség, mint a jóakarát és hűség miatt állottak ki."

Ebben a drámai helyzetben a nemzeti ügy élén álló két férfiú, Rákóczi és Károlyi, másképpen látták a nemzet jövőjének biztosítását. Rákóczi mereven ragaszkodott a szécsényi konföderációnak adott hitéhez s még mindig bizott a külső segítség megváltó reményességében. Károlyi nem bizott a külföldben. Láta, hogy az ellentállás folytatására nincs eszköz. Tehát megragadta a kínálkozó alkalmat, hogy lehetőleg a legtöbbet mentse meg a nemzetnek és önmagának is. A békemű tető alá hozatalát előbbre helyezte a konföderációnak és Rákóczinak letett esküjénél is. Rákóczi külpolitikai reményei ezúttal is összeomlottak, de nem adta fel az ellentállás elvét s hű maradt letett hitéhez. Károlyi inkább vállalta az árulás vádját, de bekehez juttatta a nemzetet s így megmentette annak az elérhető legtöbbet. Külön utakon jártak és merőben más volt kettőjük lelki struktúrája s ennek következtében állásfoglalása az élet súlyos feladataival szemben. De mind a kettő egyet munkált: a magyar szabadságból és alkotmányosságból megmenteni azt, amit lehet. A békeművet Károlyi hozta tető alá, de annak megtartására a külföldön bujdosó Rákóczi Bécs felé ismételtelen fel-felsötétlő árnya készítette rá a dinasztíát...

Alig ment ki Bercsényi 1710 késő őszén Lengyelországba, hogy sürgesse a cár segítségét, a bécsi udvar, amely cári követe, gr. Wilczek Henrik Lajos császári tábornok útján mindent elkövetett, hogy Pétert a maga pártjára vonja, idegesen figyeltette Bercsényit és működését. Kevéssel utóbb gr. Herbenstein János Ernő danckai császári rendkívüli követ már egyességet is kötött egy lengyel nemessel, aki vállalkozott, hogy Bercsényit s az esetleg Lengyelországba jövő Rákóczit saját felelősségére elfogja s bizonyos árért kiszolgáltatja a császárnak. Ugyanekkor br. Tiopolt Ferenc danckai rezidens egy lengyel tábornokkal egyezett meg hasonló értelemben. Maga Wilczek 1711 február 11-én azt javasolta a cárnak és minisztereinek, hogy Bercsényit, ha az Moszkvába menne, fogják el és adják ki a császárnak. A cár és miniszterei ezt a kérést ugyan visszautasították, de a császár követei és ágensei mindenre elszánva lesték az alkalmat, hogy Bercsényit és Rákóczit ártalmatlanná tegyék.

Ilyen környezetbe ment ki Rákóczi, mint hitte, rövid időre, hogy találkozzék a cárral. Nem volt kilátástalan, hogy a cárral megfelelő egyezséget kössön. Minden attól függött, hogy mit tud nyújtani a kért segítség fejében. Mert Pétert, mint mindig, most is csak a hasznosság szempontja vezette s Rákóczi és mozgalma is csak annyiban érdekelte, hogy tud-e neki az a közeli orosz-török konfliktusban valaminő segítséget nyújtani. Pálffy és Károlyi békekísérlete azonban valósággal keresztelte ennek lehetőségét, kiemelve Rákóczi kurucait a cárral szembenálló XII. Károly háta mögül. Rákóczi utolsó külpolitikai reményének alapját tehát épp Károlyi semmisítette meg.

Rákóczi már március 3-án felkereste levelével Lengyelországból Károlyit. Kifejtette, hogy teljes lehetetlenségnek tartja, hogy jó békét lehessen kötni "honyi trakta", külhatalmak által nem garantált béke útján.

Figyelmeztette Károlyit, hogy a még meglévő hadakat hozza ki az országból, ne mint szaladó hadat, de mint a cár szövetségeseinek segélyhadat.

Rákóczi tehát fegyvereit a cár szolgálatára akarta felajánlani, hogy aztán cserébe megkapja az orosz fegyverek segítségét. Ekkor még nem tudta, hogy Péter nem is fogadta Vetésit, miután meggyőződött a francia udvar rosszindulatáról. Mivel Dolgorukijra hiába várakozott, maga indult a cár elé.

Útközben értesült arról, hogy Anglia Bécsben élénk figyelemmel kíséri a béke körüli eseményeket s ennek hatására március 14-én újra írt Károlyinak s újra figyelmeztette, hogy "a békeség formális tractájára, - kivált ilyen móddal, amint Pálffy uram kívánta vala, - senkinek authoritást nem adhattam confoederationalis ususunk szerént, s most is előbb kellett volna tudnom, mire adjam az instrukciót?"

Károlyi ekkor már nem igen várt Rákóczitól instrukciót, hanem ment a maga útján. Holott Rákóczi a február 18-iki salánki levelében, mielőtt Lengyelországba kiment, az alkudozások kikapcsolásával bizta a felkelés ügyének vezetését Károlyira. Károlyi ugyan még ezekben a napokban is így írt Rákóczinak: "abban pedig bizonyos lehet Felséged, hogy egyszer adott resolutióm szerént particularis békeségre nem lépek s Felségedtől el nem szakadok"... de már jelezte azt is, Bercsényire célozva, hogy "viszont particularis emberekért egész nemzetünket elveszteni s reménység fejében az bizonyost elbocsátani képes-e Felséged, bölcs itiletire hagyom." A következmények azt mutatják, hogy végül is Rákóczi a remények s Károlyi a bizonyos után ment.

Pálffy az ismert levél után már nem bízott Rákócziban. A haditanácsnak az volt a véleménye, hogy Károlyinak nem hagy gondolkozási időt s ha Rákóczi nem ad határozott választ, folytatják a hadműveleteket. Károlyi a nyomasztó helyzetben kétségbeesve kérte Rákóczit, hogy térjen vissza s közölje vele a "finalis resolutio"-kat is, amelyek a már ismert módon biztosították volna Rákóczira s a többi felkelőre nézve a kegyelem elnyerését. Jelezte, hogy különben elvesz vele együtt az ország is s hogy "közönségesen megindultanak... az emberek a particularis gratia-sollicitasban, némelyik pedig már másoknak konferált jószágoknak alkuvás által való redemptiojában."

Rákóczinak már előbb említett levelei meggyőzték Károlyit, hogy a lengyelországi távlatból ismét úgy látja Rákóczi a helyzetet, amely mellett nem szabad s nem is lehet külső garancia nélkül megbékülni. Viszont Károlyi nem akarta a béke lehetőségét eljátszva, hontalanul lengyel földön az orosz szolgálni. Egyrészt Pálffytól való szorongattatása, másrészt Rákóczi merev elzárkózása miatt, arra szánta el magát, hogy Rákóczi akarata ellenére is találkozik Pálffyval és folytatja vele a tárgyalásokat.

Károlyi március 11-én el is ment Debrecenbe Pálffyhoz. Itt kemény belső tusakodás után, főleg Komáromi György és Ebergényi tábornok rábeszelésére március 14-én le is tette Pálffy és Locher előtt József-re a hűségesküt. Pálffy a teljes élet- és vagyonbiztonságon kívül még a Szatmár megyei főispánságot is biztosította Károlyinak s határidőt adott arra, hogy közölje a finalis resolutiót Rákóczival és a kurucokkal, miután Károlyi azt állította, hogy azok alapján Rákóczi bizonyosan hozzájárul az egyezséghez.

Károlyi Debrecenből visszatérve kétségbeesve kérte Rákóczit, hogy jöjjön Zavackára s adjon alkalmat Károlyinak a részletekről való tájékoztatásra, mert - írta - "holtig való gyalázatokra és Felségednek kissebbségére, nemzetünknek elfeledhetetlen veszedelmére lenne, ha felségeddel nem communicálhatnék és per manifestum, vagy per arma menne végbe az dolog..."

Károlyi Rákóczi leveleiből érezhette, hogy kettőjük találkozása meddő lesz. Bizonyosan ezért még mielőtt felkereste volna Rákóczit, megkérdezte a még rendelkezésére álló kuruc haderő főbb tisztjeit a békéről s azok mellette foglaltak állást. Így a kuruc sereg a békés megegyezés mellett döntött.

Rákóczi Forgách Simon, Esterházy Antal és Vay Ádám társaságában március 26-án fogadta a lengyelországi Strijben Károlyit, aki átadta neki Pálffy levelét, melyben az biztosította Rákóczit, hogy a király hűségnyilatkozat- és fegyverletétel esetére hajlandó kegyesen életének és jószágainak kegyelmet adni. Majd átadta Károlyi a finalis resolutiót is, egy oly declaratió kíséretében, amely a végleges feltételek homályos részeit megvilágosította.

Rákóczi, mint Önéletírásában írja, azzal a benyomással tárgyalta végig az eléje terjesztett pontokat, hogy "általánosak, határozatlanok voltak az ígéretek, amelyek, minthogy sokról biztosítottak, kevés meggyőző erővel bírtak". Ezért azt határozta, hogy kifogásokat emelnek a resolutió ellen. Ha ebből újabb fegyveres összeütközés lenne, Károlyi Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékbe vonja össze a kuruc csapatokat. Ha azonban Pálffy meghosszabbítaná a fegyverszünetet, arra az esetre Rákóczi hajlandónak mutatkozott, hogy április 27-ikére összehívja Husztra az országgyűlést s mindent annak döntésétől tesz függővé.

Miután Károlyi látta, hogy ahelyett, hogy elégtételadással és megnyugvással fogadták volna őt és javaslatait, inkább ellenséges indulat fogadta, végtelenül kényelmetlen helyzetbe került. Nemhogy nem mert megvallani, hogy már hűséget esküdött a császárnak, de a kényelmetlenségek elkerülése végett ismét hűséget fogadott Rákóczinak s látszólag belenyugodott abba, hogy az ügyek intézését s a tárgyalások irányítását végérvényesen kivegyék a kezéből.

Sietve hagyta hát el Strijt. Három hét alatt három hűségesküt tett le, kettőt Rákóczinak, egyet a császárnak. Éreznie kellett, hogy tovább becsülete végleges kockáztatása nélkül nem szolgálhat két érdeket és két urat. Döntött magában. Mégpedig a legfrissebb hűségesküje ellen.

Rákóczi is döntött. A hűség elve alapján. Március 31-én írta meg Károlyinak: "Úgy látom, hogy a bécsi udvar subjugálni kívánja nemzetünket; melyet ha családrdsággal véghezvihetne, inkább akarná, mint erővel; de, ha az nem succedál, - mintsem valóságra lépjen, inkább fegyverkezik. Tudom, legnagyobb argumentum ebben az, hogy ügyis elhagyattam s még talán az külső reménység is megcsal; - mely ha mind úgy történnék is: mégis jobban szeretem tiszta, tökéletes lelkiismerettel Istenbe vetni reménységemet egyedül, mintsem hitetlenségemmel azt megmocskolván, attól is mind eltávoznom, mind érdemtelené tenni magamat. Ez oly végső resolutióm, amelytől csak a halál választ el; s nincs oly nyomorúság s rabság, amely elmemben habozást okozzon. Számot adok evvel Istenem előtt: mert lelkiem méretében convincáltattam s megmutatom hazámnak s nemzetemnek s az egész keresztény világnak, hogy valamint az ügyet nem dicsőségért, gazdagulásért vettem fel: úgy az nyomorúságok félelmétül viseltetve, aztat el nem hagyom."

Rákóczi ekkor még mindég bízott Károlyiban. Az előtte megismételt hűségnyilatkozat megtévesztette.

Az eseményeket távolabbról figyelő Bercsényi azonban tisztán látta, hogy Károlyit a Bécsből kapott ígéretek nagyon kielégítik. De szintén azt vallotta, amit Rákóczi, hogy néhányuk menekülésével nem lehet lemondani az ország és a szabadság ügyéről, mert ez nem béke lesz, hanem életre-halálra való megadás.

Bár a magyarországi mozgalom leszerelésében most már bizonyos bécsi haditanács Pálffy két ezredét Sziléziába rendelte s így Pálffynak a szorosan vett hadművelési területen csak három ezrede maradt, Pálffy mégis ismét a kardcsörtetés bevált módszeréhez folyamodott. Ez a körülmény, de Rákóczi újabb levelének merev elutasító álláspontja is, amit Károlyi Bercsényinek tulajdonított, arra indította Károlyit, hogy a tárgyalásokat a saját felelősségére folytassa és befejezze.

Egyelőre Komáromi Csipkés végezte a közvetítést Pálffy, Locher és Károlyi között. Mivel Károlyi ésszerűen indokolta, hogy miért nem időszerű még a nyílt színvallás s különben is a Szamos és Kraszna tavaszi áradása miatt a császári sereg előnyomulásra képtelen lévén, Pálffy április 27-ig meghosszabbította a fegyverszünetet.

Károlyi és Komáromi első találkozásakor Károlyi maga dolgozott ki egy újabb tervezetet, amely az eredeti resolútió néhány homályosabb pontját tisztázta. Pálffy nem zárkózott el ennek a szövegnek a figyelembe vétele elől, mivel az nem módosított a lényegen s így azt is hasznosítva juttatott el Károlyihoz április 5-én egy új "finalis resolútiót", kérve azt, hogy most már siettesse a végleges megegyezést. Károlyi ezt is megküldte Rákóczinak, hogy meggyőzze azt, nincs szó csalárdságról, hanem minden hamisságtól ment a császáriak ajánlata. Megírta Rákóczinak, hogy "az mi hadainkkal még eddig Felséged intencióit közlöttem, mind azt resolválják, ők idegeny országra nem mennek, külső szolgálatra magokat nem kötelezhetik, mert az confoederatióhoz hitese; azon monarchiának pedig elég könnyű hada lévén, reájuk semmi szüksége, hanem, hogy mivel a confoederatió benn van a hazában, úgy az erősségei is benn vadnak, amellet maradtak, ha hadakozni való ok adatik, hadakoznak, ha békességre út nyitattik, avval együtt békélnek s ha kik confoederatusok külső országokra kimentenek is, jöjjenek vissza s együtt hadakozzanak s együtt békéljenek." "Az élő Istenre s hivatali köteletségére kénszeritem Felségedet egy Bercsényiért Felséged ne vesse meg a confoederatiót, azaz nemzetet, mely hazában vagyon. Ne ragaszkodjék külső monarchiák ál-umbre formában levő remenségéhez és nyolc esztendőktől fogva biztató politicájához s azért ily contemptuose ne vesse meg a császár grátiáját, hagyjon békét a solennitásoknak, pompának, diffidentianak és abból származott félelemnek, jöjjön be a confoederatió közé, ne mondassa az azt, in extremis, hogy elhadta a vezére őket..." Végezetül ezt írta Károlyi Rákóczinak ebben a kegyetlenül őszinte levélben: "De ha a manifestum kibocsáttatik, Felséged közelebb, vagy be nem jön, hanyatt-homlok nem engedem nemzetemet veszedelemre menni, hanem véle együtt maradván, in extremitate ha universális békességre találak fakadni, Isten s az világ s az egész kereszténység előtt protestálok, én oka ne legyek, senki pártosnak, hitetlennek ne tartson, mert amit cselekszem, egész nemzetemmel, nemzetem utolsó veszedelmének eltávoztatásáért kéntelenségbül cselekszem."

Rákóczi épp útban volt Strijből Sztaroszelóba, hogy az Ilyvő felé közeledő cár elé menjen, amikor Károlyi levelét megkapta. Rákóczi azzal kezdte válaszelevelét, hogy kettőjük barátságát súlyosan megbántva látja azáltal, hogy Károlyi Pálffynál látja a tiszta szándékot s Rákóczinál az ellenkezőjét, "táplál a reménység" írta "hogy az Kegyelmed hazájához való indulatja talán még eltávoztatja tülem azon keserűséget, amelyet szenvednem kellene, ha Kegyelmed felől concipiált opinióban megcsalatkoztatnám... készebb vagyok Kegyelmedtől megcsalattatnom, mintsem szóval és írásban száma nélkül adott hitiben kételkednem..." Felvetette a kérdést, hogy ki szakad el a szövetségtől; aki annyi ezer ember kiontott véréhez méltó békét kíván, vagy aki félelemből, esetleg más okból igába hajtja a fejét. Károlyi lelke adjon számot az egek Urának a magyarok kiontott és kiontandó vérééről. Az Úr bírálja meg, hogy ki mivel tartozik az Istennek s az urának! Megrótta Károlyit, hogy be akarja vonni őt abba a rosszba, amit különben neki egymagának kellene elkövetnie. Reményét fejezte ki, hogy az Isten nem engedi, hogy a földig letapodott nemzetet saját vére tegye csúffá a világ előtt s még megvilágosítja Károlyit a maga szent lelkével...

Rákóczi sztaroszelói levele végleg két pártra bontotta az eddig egységes szövetséges rendeket. A szakadás első jelei a húsvétkor, április 5-én, tartott szatmári értekezleten robbantak ki. Ezt azért hívta volt össze Károlyi, hogy beszámoljon a tiszteknek és a bolyongó magyaroknak a Rákóczival történt megbeszéléséről. Ez a gyülekezet a feltételeket elfogadhatóknak mondta ki s kiküldte Rákóczihoz Csajági János brigadéroszt, Bulyovszky Dániel udvari számvevőt és Cserei János alezredest. Hálanyilatkozatukat küldték a megkezdett béketárgyalásokért s közölték, hogy tanácsosabbnak tartják a bizonyoshoz ragaszkodni, mint a bizonytalanhoz s kérték Rákóczit, térjen vissza s hozza magával a közjó érdekében kibujdosottakat is. Arra az esetre pedig, ha nem térne vissza, kérték, hogy kegyesen mentse fel őket azon eskü alól, amelyet ők neki, mint vezérlő fejedelemnek, tettek. A rendek levelét a sereg nevében néhány tiszt is aláírta. Kérték Bercsényit is, mint fejedelmi helytartót, hogy amennyiben Rákóczi nem tér vissza, ő jöjjön, hogy fő nélkül ne maradjanak.

A máramarosi Verchovinán ennek hírére április 11-én összegyűlt hetven erdélyi nemes és tanácsos is s ők is csatlakoztak a szatmári határozathoz s kiküldték az erdélyiek nevében Rákóczihoz, hasonló megbízatással, Rhédei Lászlót és Kemény Simont.

Mivel Rákóczi a tervezett huszti országgyűlés megnyitását Szieniavszkijék kukizói kastélyában várta, itt fogadta április közepén a szatmári kiküldötteket is. Keserűen vette tudomásul a rendek állásfoglalását, de ígérte, hogy ha a fegyverszünet és a biztonság megengedi, elmegy a huszti országgyűlésre. Intette Károlyit és a magyar rendeket, hogy akkor, amikor a cár támogatása a küszöbön van - a sokat várt személyes találkozástól napok választották már csak el a fejedelmet - s amikor Anglia erőtlenül lépett közbe az ügyükért, ne kockáztassanak ily könnyelműen mindent. Április 18-án "egy mennydörgős manifesztumot" is adott ki, de a személyes bemenetelre nem vállalkozott, minden nap várva a cárt. Pedig talán a maga felfogását szónoki készségével még egyszer diadalra tudta volna Károlyival szemben juttatni, ha személyesen nézett volna szembe a békepárttal. A manifesztum hangsúlyozta, hogy a császár békefeltételei eltemetni látszanak a szabadságot. Ítélet lenne ez és nem kiegyezés. Nem megy be Rákóczi az országba, mert az ellenség nem békekötésre, nem országgyűlésre, hanem örökös rabságra hívja. A nemzetet ő nem engedi, hogy belefeküdjék abba a koporsóba, amit neki saját felekezete készített. Tiltakozott az ellen, hogy Károlyi a szövetség megsértésével főnöknek játssza ki magát s hitelét, amit Rákóczitól nyert, a haza veszélyére fordítja s hamis síp hangján hirdesse, hogy a császári ajánlatnál senki sem kíván többet. Ocskay és Bezeredy istentelenségénél Károlyi bűne csak annyival másabb, hogy nagyobb veszedelmet hoz a hazára. Figyelmeztette a nemzetet, hogy Pálffy csak hadi kapitulációt köthet, de nem országos békét s bármennyire magyar is Pálffy, mégis a német parancsol neki.

Ha a tárgyalásokat a hűségesküvel és Kassa feladásával kezdjük, akkor előbb öljük meg a hazát és a szövetséget, mint a szabadságot biztosíthatnánk volna. A kegyelmet csak odavetve ígérjük s az ígéret homályos szövegezése mellett ezer lehetőség nyílik az üldözésre. A jószágok visszaadása sem áll különben.

Figyelmeztette a nemzetet Rákóczi manifesztuma, hogy milyen kegyetlen a jobbágyoknak ígért kegyelem, amely a kuruc jobbágyot kiszolgáltatja labanc földesura kényének. Azért kössön békét, hogy fegyverrel legyőzöttek, rabok módjára bánjanak velük?!

Ismételten hangsúlyozta, hogy ez a megalkuvás bűnösöknek fogja mondani az elesetteket, akik a nemzet és a haza szabadságáért ontották véréüket. Ez a megalkuvás csak kegyelemről beszél, de a szabadság ígéretéről nincs benne szó. Ő maga, Rákóczi, csak jó béke megkötésére vállalkozik, de ez nem békeség lesz, hanem fegyver által való meggyötetés.

A manifesztum kibocsátásakor Károlyihoz is levelet intézett Rákóczi. Ebben az április 19-én kelt levélben így írt: "tartóztattam ezeket az követeket, az kik által is egyébre nem kérhetem kigyelmedet, hanem lelki üdvösségére kénszeritem ne praecipitalja szegén nemzetünk dolgát s ügyét maga s familiája holtig való gyalázatára, mert soha nem fogják azt mondani, hogy az fejedelem pártolt el az generálistól, hanem az generális a fejedelemtől."

Amiként nyílt lett a szakítás a vezérlő fejedelem és a tábornoka között, úgy szakadt ketté a konföderált rendek egysége is s így a hadsereg felmorzsolódása után, 1711 tavaszán felmorzsolódott a rendek politikai egysége és ellentálló készsége is.

A szatmári határozat már eldöntötte a felkelés sorsát s elvben elhatározta a békés megegyezést. Rákóczi manifesztuma és Károlyi s Rákóczi éles levélváltása pedig tisztázta, hogy a szövetség kétfelé szakadt s amíg egyik a hazában menti a menthetőt, a másik az idegenben igyekszik továbbra is kivívni a lehető legtöbbet.

Károlyi azonban, amikor látta, hogy Pálffy és Locher még Rádayval, Rákóczi hozzájuk küldött s Rákóczi kifogásait vívó követével is megértően tárgyal, ismét úgy látta, hogy a béke kétségtelen s hogy azt Rákóczinak is el kell fogadnia. Megkísértette tehát április 19-én egy nagyon alázatos és barátságos, sok mindent visszaszívó levélben, hogy ismét közelítsen Rákóczihoz. Kísérlete azonban már időszerűtlen volt, mert Rákóczi épp ekkor adta ki a manifesztumot s írta meg előbb idézett rideg levelét Károlyihoz.

Rákóczi környezete azon a véleményen volt, hogy Károlyi, mint hitszegő és hazaáruló, megérdemli, hogy elpusztíttassék. Ezért azt tanácsolták, hogy Rákóczi írjon egy nyílt levelet s amikor azt a gyűlésen felolvassák, a fejedelem rendületlen hűségében megmaradtak támadjanak Károlyira és koncolják fel a levél felolvasásával támasztott zavarban. Rákóczi azonban elutasította magától ezt a tanácsot, mely lelkületével nem volt összeegyeztethető.

A Károlyihoz visszatérő követeket Rákóczi ellátta szóval, ígéretekkel, parancsokkal és a már ismert manifesztummal.

"De a dolog másként ütött ki a te intézkedésed szerint ó Uram;" írja Rákóczi Önéletírásában "hívebbek voltak a követek hozzája, mint hozzám. Parancsaimat elhallgatták és végre nem hajtották és a fegyver lerakása után az egész had és nemesség az amnesztia feltételeinek elfogadásával megesküdt a császár hűségére és minden ténykedésben és egyezkedésben visszaéltek a szövetség nevével és címével. Szerződésük eredeti oklevelét azonban mégis elküldték nekem, hogy annak megsértése esetén legyen okom újra felvenni a szövetség panaszait és sérelmeit."

Az események most már rohamtempóban követték egymást. Egy részt a császáriak, különösen Ebergényi sürgette a nyílt áttérést, de siettetten a dolgot I. József váratlanul bekövetkezett halála is. A császár himlőben hunyt el április 17-én. A hírt el kellett titkolni a katonák előtt, mert a kurucok szerint József halálával az örökös királyság megszűnik önmagától s így az ausztriai házzal nincs tárgyalni való. Sietni kellett, hogy megelőztessék egy magyar örökösödési háború kitérésre, még mielőtt a nemzeti mozgalom véget ért volna.

A császár hirtelen halála súlyos időben jött. Az orosz-török ellentétben a bécsi udvar épp állásfoglalás előtt állott s kérdéses lett, hogy a császár elhunytja után meg tudja-e Bécs őrizni semlegességét. Még fontosabb kérdés volt a kormányzás folytonosságának biztosítása. József fiúörökös nélkül halt el s a minisztertanács III. Károly megérkezéséig I. Lipót özvegyét, Eleonóra Magdolnát bízta meg még április 17-én régenskirálynői minőségben Magyarország és az örökös tartományok kormányzásával. Esterházy Pál nádorra, akit ez a tiszt részben megilletett volna, miután már rég elvesztette minden tekintélyét, nem is gondoltak Bécsben s mikor ezt ott a magyar főrendek szóbahozták, a miniszterek s a titkos tanács a külpolitikai helyzet miatt elutasította a nádori kormányzásnak még a gondolatát is.

A régenskirálynő súlyos ellentétben állt Pálffy lányával, aki már egy évvel előbb teljesen elhidegítette Józsefet a feleségétől. A régenskirálynő s egy körüle kialakult kis párt meg is akarta buktatni Pálffyt. Károlyi sietése tehát utólag ezzel is igazoltatott. Pálffy Mária Anna, József szeretője, a régenskirálynő udvarhölgye volt s az maradt azután is, mikor a császári kegy feléje fordult. De amint József elhalt, az özvegy anyakirálynőben felgyült gyűlölet asszonyi bosszút követelt s egyszerre meg akarta semmisíteni nemcsak a lányt, de az apát is. Már április 20-án visszahívta Pálffyt és megvonta tőle a főparancsnoki megbízatást. Érvénytelenítette teljes hatalmú felhatalmazását is. Utódává Cusani lovassági tábornokot jelölte ki s őt bízta meg a megkezdett tárgyalások folytatásával és befejezésével is. Nem kétséges, hogy Pálffy visszahívása, Cusani megbízása, József halálhírének elterjedése megölhetné volna a békevágyat s fellobbanthatta volna az ellentállást. Pálffy és a mindent világosan látó Károlyi azonban siettek kész helyzetet teremteni s így, mikorra III. Károly meghosszabbította Pálffy főparancsnoki megbízatását, ami Pálffynak kétségtelen erkölcsi elégtételül szolgált, arra már nem is volt szükség, mert addig Pálffy és Károlyi tető alá hozták a kiegyezés nagy művét.

Pálffy Márián a régenskirálynő mégis bosszút állt, mert a 22 éves fiatal teremtést férjhez kényszerítette egy 65 éves öreg úrhoz, aki aztán ifjú nejét Prágába vitte.

Hogy Károlyinak sikerült a kiegyezést véghezvinni, azt elsősorban annak köszönhetné, hogy Rákóczi nem jött vissza. Rákóczi azonban a cári találkozó elől a világ minden kincséért sem akart kitérni hazajövetelével akkor, amikor erre már hónapok óta várt.

Pedig az öreg Sennyey István, Rákóczi egyik belső embere, április 16-án őszintén megírta Rákóczinak, hogy a nemzet megunta a hadakozást, végre otthon akar lakni mindenki s bármilyenek is Pálffy feltételei, azokhoz gondolatlanul ragaszkodik mindenki.

Rákóczi mégsem jelent meg az utolsó kuruc gyűlésen s ezzel elvesztette az utolsó alkalmat, hogy az ország sorsának további irányításába valamit is befolyjon.

Pedig a császári haderő is közel oly siralmas állapotban volt, mint a kuruc s Pálffyt és Lochert végtelen zavarba hozta a császár halála.

Rákóczi időhúzáshoz folyamodott s a fegyverszünet meghosszabbítását kérte Ráday útján Pálffytól. De amire erre sor került volna, már késő volt. Károlyi gyorsabbnak és határozottabbnak bizonyult s a kurucokat átvezette a császár hűségére.

Károlyi már április 19-én összehívta a rendeket Szatmárra április 25-ére, hogy "oda gyülekezvén, felséges fejedelmünk érkezésével communi omnium votu et consensu hazánk dolgaiban concludálhassunk." Pálffyt siettetette a királyváltozás és helyzetének bizonytalansága, Károlyit pedig az a körülmény, hogy az öreg Sennyey, aki még 16-án a béke mellett foglalt állást, Rákóczi levelét véve, mereven a béke ellen fordult s így tartani lehetett attól, hogy a béke ellenzéke Rákóczi kiáltványának hatására megerősödik s veszélyeztetheti a béke kilátásait. A munkácsi, ungi őrség és környéki nemesség Sennyey hatására nem is képviseltette magát a szatmári gyűlésen.

Lengyelországban a magyarországi helyzetet teljesen bizonytalannak látták. Károlyi 15-én kelt megalázkodó levele a fejedelmet tévhitbe ringatta s Rákóczi azt vélte kiolvasni a levélből, hogy Károlyit csak kevesen követik s azért alázza meg magát. Azon gondolkozott tehát, hogy Károlyit leteszi a fővezérségből s Esterházy Antalt, Ebeczki Istvánt, Vay Ádámot és Teleki Mihályt akarta beküldeni új parancsnokoknak.

Rákóczi Vay útján értesítette Károlyit, hogy bár nem akarja megsemmisíteni a béke kilátásait, nem megy be a huszti gyűlésre, mert a fegyverszünet nem tart addig, amíg a tervezett gyűlés s csak olyan gyűlésre megy el, amely mind hely, mind idő szempontjából teljes biztonságot nyújt. Rákóczinak igaza volt, hogy nem kezdhet országgyűlést a fegyverszünet végének napján. Viszont Károlyi elég erősnek érezte magát, hogy április 25-én a Huszt helyett Szatmáron összegyűlt rendeknél dülőre vigye a dolgot.

Április 26-án vette át Károlyi Pálffytól és Lochertől Nagykárolyban az eddigi tárgyalások eredményének végleges szövegét, amit megtoldott a két császári generális azzal, hogy a közkegyelem a kurucok számára akkor is érvényes lesz, ha Rákóczi nem kíván a maga személyére nézve azzal élni. Viszont Rákóczinak is adtak annyí kedvezményt, hogy az eskü letételére mást is küldhet maga helyett s két-három hetet is késhe azzal. Pálffy és Károlyi találkozásá ismét eredményes volt, mert Károlyi kísérete, 18 kuruc nemes és főtiszt, még aznap letette a hűségesküt. Ily körülmények közt nyitotta meg Károlyi 27-én az utolsó kuruc gyűlést, nem Huszton, hanem az ellenség torkában, Szatmáron. Bár sem Rákóczi, sem Károlyit kivéve egyetlen más tábornok nem volt jelen, az összegyűlték illetékeseknek tartották magukat sorsuk intézésére s "egy akarattal és egy torokkal" a tárgyalások folytatása mellett döntöttek.

A gyűlésen felszólalt, mint magánember s nem mint Rákóczi követe, Ráday Pál. Felszólalásának sikere azt mutatja, hogy Rákóczi maga még meg tudta volna személyes megjelenésével fordítani a tárgyalás sorsát, amit a pillanatnyi bécsi helyzet igazolt volna is.

Ráday kimentette a fejedelmet s megokolta annak távolmaradását. Szavaira a gyűlésen résztvevő magyar- és erdélyországi rendek egy-egy követet bíztak meg, hogy Pálffyval közöljék a gyűlés kérését, mely Rákóczi kívánalmának megfelelően a fegyverszünet meghosszabbítására irányult. Rákóczinak még mindig volt akkora tekintélye, hogy kancellárja szavain keresztül is megindítsa a hallgatókat.

A Pálffyhoz küldött két követ útján meghívták Lochert a gyűlésre, hogy a késedelmes izenetést így elkerüljék. A Pálffyhoz ment követséghez különben hozzácsatlakozott a maga jószántából a fejedelem szempontjait már egyedül képviselő Ráday is. Locher már másnap kora reggel átment Szatmárra, ahol Buljovszky Dániellel és Pongrác Györggyel átszövegezték s most már véglegesnek tekintett formába öntötték a kiegyezés pontjait. Ezeket a rendek megtárgyalták s csak az özvegyekre és árvákra, valamint a háborúban elhunytak vagyonára intézkedő pontokat kifogásolták. Két ízben is megkísérelték, hogy Lochertől erre nézve újabb engedményeket csikarjanak ki, ami részben sikerült is. Ily előzmények után mutatta be Károlyi a megszerkesztett s "megeősítő és bejefejező stílussal" is ellátott okiratot a rendeknek még 28-án este, amit azok most már teljes terjedelmében elfogadtak. Károlyi ekkor már megkapta Lochertől a katonaság által leteendő eskü szövegét is. A gyűlés köszönetet szavazott Károlyinak, Pálffynak és Lochernek a békén való munkálkodásukért s intézkedett az egyezmény kiállítandó példányairól.

Károlyi még aznap éjjel megírta Rákóczinak a történeteket. Reményét fejezte ki, hogy Rákóczi is élni fog a rendelkezésére álló három héttel s meggondolva magát, hazatér. "Kérem az élő istenre", írta, "szánjon meg mindnyájunkat és méltóztassék kijönni... legalább plenipotentionariussa által (ha jobbnak itéli) ezeket confirmálni, miért Istentől jutalmat, nemzetünktől áldást fog venni."

A rendek 29-én még néhány követeléssel álltak elő s Locher, kit Károlyi ismét Szatmárra kért, nem egy jelentékeny újabb kedvezmény megadásába belement. Így az özvegyek és árvák birtokjogára, a jászokra, a hajdúvárosokra és Erdély három nemzetére nézve adott újabb engedményt. De ekkor már Pálffy és Locher nem tűrt több huzavonát. Tudták, hogy a király halálát nem tudják már tovább titkolni. Úgy intézkedtek tehát, hogy a jelenlevő tisztek és a közeli csapatok még 29-én tegyék le a hűségesküt, ami meg is történt.

Megtörténvén a kuruc haderő felesketése és a békeokirat szövegének végleges megállapítása, április 30-án a közeli majtényi síkon összevonta Károlyi a még rendelkezésére álló kuruc haderőt, mintegy 12.000 embert s ünnepélyesen letette a fegyvert. 149 zászlót adott át Pálffy dragonyosainak. A fegyverét letett sereg még aznap megkezdte a hazaoszlást. A távolabb lakóknak csak másnap adták ki az útlevelüket. Május 1-én írták alá Károlyban a békeokiratot s Te Deumot énekelve oszlottak szét az összegyűlték. A nyolcéves szabadságharc véget ért. Pálffy ünnepélyes ígéretet tett, hogy a király az egyezséget szentül és híven megtartja, ha a kurucok is hívek maradnak most letett hűségesküjükhöz.

A szatmári béke és a tárgyalási alapul tekintett február 18-iki utasítás között lényeges különbség van, amelyet Pálffy és Locher Bécsben a király meghaltával bekövetkezett helyzettel mentett.

Kétségtelen, hogy a külpolitikai nyomásnak nagy szerepe volt a béke engedékenysége körül. Mert az eredeti elgondolással ellentétben amnesztiát kapott most kivétel nélkül minden felkelő s a 10.000 forinton felüli értékű birtokok ügye is megoldódott a nemzeti érdekeknek megfelelő formában.

A béke biztosította Rákóczi számára a személyi kegyelmet és ingó, valamint ingatlan vagyona visszanyerését. Csak a vártartozékokról kellett volna lemondania. A hűségkü letételére számára három hetet engedélyezett. Hasonlóképpen teljes személyi és vagyoni kegyelmet nyertek az összes főrendek, prelátusok, nemesek, főtisztok, ha három hét alatt az esküt leteszik; ha benn vannak az országban, ha kimentek Rákóczival.

A közkatonák is teljes kegyelemben részesültek, felmentettek a császári katonáskodás alól, de utasítottak, hogy menjenek haza dolgozni. A külföldi katonák szabad elvonulást kaptak. Az uralkodó ígéretet tett, hogy a vallásügyi törvényeket megtartja s megengedte, hogy az esetleges sérelmeket az országgyűlés elé lehessen vinni. Az elhaltak árváinak és özvegyeinek birtokaira nézve is elég előnyösen intézkedett a békeszöveg.

A külföldön tartózkodóknak, követeknek, kereskedőknek, diákoknak stb. a jelentkezési idő meghosszabbított. A felkelt főnemesek és nemesek háború előtti méltóságai nem adtak vissza, nem lévén azok "jószágok", de ilyirányú felfolyamodásuk kedvező elintézése kilátásba helyeztetett. Ígéret tételével, hogy a király a három erdélyi nemzet szabadságait és jogait megtartja s a jász, kun és hajdú városok kiváltságait is helyreállítja. Kiterjedt az amnesztia a magyarországi illetékességű hadifoglyokra is. Intézkedés történt a háború okozta károk kárpótlásáról, az udvartól ünnepélyesen megerősítendő amnesztia kikézsítéséről. A király megígérte a békeszöveg szerint, hogy mivel Magyarország és Erdély jogait és kiváltságait megtartja, nem enged semmit tenni az amnesztia ellen. Végül az egyezség utolsó, 10-ik pontja leszegezte, hogy nincs akadálya, miszerint a jövő országgyűlésen a sérelmek előadassanak, vagy olyan javaslatok terjesztessenek elő, melyek a nemzet érdekében állóknak látszanak.

Kicsit részletesebben foglalkoztunk a szatmári béke létrejöttének kialakulásával, mint az előadásunk aránya szerint lehető lett volna, de kívánatosnak látszott, hogy a nemzeti mozgalom befejezésével tüzetesebben ismerkedjünk meg. A továbbiakban már ismét visszatérhetünk előadásunk megszokott arányaihoz.

A május 10. és 12-iki minisztertanácsok kívánásának megfelelően a május 26-án tartott konferencia tett egynéhány lényegbe is vágó módosítást a békeszövegben s ezt a szöveget ratifikálta a régenskirálynő s ez jelent meg nyomtatásban is a különböző történeti művekben.

A béke megkötésének tényét egész Európa igen jelentősnek tartotta. III. Károly uralkodása szerencsés előjelű bevezetésének vélte. 1711 május 27-én így irt az új uralkodó gr. Wratislawnak:

"Az az akaratom és különösképpen arra kell ügyelni, hogy ezzel a nemzettel nagyobb megértéssel kell bánni s elejét kell venni azon panaszának, hogy a németek elnyomják; meg kell nekik mutatni, hogy bennük épp úgy megbízom, mint a többiekben s becsületben tartom őket. Szigorúan meg kell hagyni az ottani vezénylő tábornoknak, hogy az országban a legjobb rendet tartsák fenn s a zsarolásokat ne tűrjék; meg kell mutatni a magyaroknak, hogy őket pártatlan igazsággal és szeretettel akarják kormányozni."

A békét Pálffy kezdeményezése és Károlyi elhatározása hozta ugyan tető alá, de az új király fenti elhatározása, amely új korszakot vezetett be a magyar nemzet életében, Rákóczi legszemélyesebb eredménye volt. Ez bizonyítja azt, hogy bár a fegyveres ellentállás összeomlott s Rákóczi a kegyellemmel nem élve, egyénileg mindent elveszített, de a legszemélyesebb munkája eredményeként nyolc éven át folyt nemzeti ellentállás Bécs új urát új kormányzati elv alkalmazására készítette.

A békét az ország is általános jó benyomással vette tudomásul. Még a munkácsi órség is, amely egyedül képviselte a meg nem alkuvás elvét, kénytelen volt elismerni, hogy, ha lehet bízni az udvar ígéretében, akkor a szatmári békeség inkább jó, mint rossz.

A munkácsiak valóban kételkedhettek Bécs őszinteségében, mert Pálffy, még mindig aggodalmaskodva, lépéseket tett a két Rákóczihoz hű vár, Munkács és Ungvár megszerzésére. Igaz viszont, hogy erre az készítette, hogy ezidőben tört be Lengyelországból Máramarosba az idegenekből álló Charrière-ezred s híre járt, hogy a cár tényleg megsegíti Rákóczit. Az említett betörés azonban már csak a mozgalom utolsó katonai vállalkozása volt.

A békekötés Rákóczit nem érte váratlanul. De egyrészt nem értett egyet az udvarral való megegyezés eszméjével, másrészt József váratlan elhunytát Isten intő jelének tekintette s így elhamarkodottnak tartotta a fegyverletételt. Mivel az emigrációból nem látta tisztán a magyarországi helyzetet, sőt a kuruc sereg és az ország állapotát, mióta külföldön tartózkodott, határozottan optimisztikusan ítélte meg; egyre jobban elhatalmasodott benne az az ítélet, hogy Károlyit nem az ország, hanem a maga érdekei vezették a gyors békekötésnél.

Rákóczinak az volt a véleménye, hogy a béke végzetes szerencsétlenség, amely épp a törvényes szabadság felvirradásának napján tette a szabadságot lehetetlenné. Megírta ezt Károlyinak is és hangsúlyozta előtte, hogy a császár halálával a békekötés tárgytalanná vált. Tovább is ragaszkodott ahhoz, hogy a konföderáció csak a jövődöbéli legitímus királynak tesz esküt s akkor fogja letenni ő is azt. És ha addig tartózkodni is fog az ellenségeskedéstől, sőt ha ki is vonja az országból a hadait, az nem jelent belenyugvást, csak várakozást. Sőt leszegezte azt is, hogy Husztot mindaddig megtartja, amíg erdélyi fejedelemségéről nem fog a törvényesen összehívandó nemzet törvényesen határozni.

Ezeknek az elvi állásfoglalásoknak azonban már semmi gyakorlati jelentőségük nem volt.

Rákóczi május 13-án utasította Esterházy Antalt, hogy gyűjtse össze a kuruc hadakat, foglaljon velük állást Ungvár és Munkács vidékén s tartsa be a fegyverszünetet. Ha azonban a támadó császáriaknak nem tudna ellentállni, akkor a hadakat hozza ki Lengyelországba.

Csak Munkács órsége azonosította magát Rákóczi közjogi felfogásával. Kővár, Huszt és Ungvár május közepén megadta magát s Kassa már a szatmári gyűlés előtt kapitulált. Mikor Pálffy május 20-án Munkácsot körülzáratta s felszólította a szatmári egyezség értelmében a feladásra, hogy annak védői is elnyerhessék a kegyelmet, az órség megkérdezte, hogy tulajdonképpen kinek is adják fel a várat, mert I. József halálával a trón megürült s ők csak az országgyűlés által megválasztandó királynak teszik le a fegyvert. Pálffy ostrom alá vette a várat s a munkácsiak közjogi kételyeit bejelentette Bécsben.

Bécsben azonnal felismerték, hogy ez a Rákóczi-tól származó álláspont egy új nemzeti ellentállás elvi alapja lehet. Tudták, hogy a fegyverletétel nem vonja maga után a lelkek pacifizálását is s ezért fokozottan kezdték figyelni

Rákóczi külföldi tevékenységét, nehogy még egy felkelést robbantson ki Lengyelországból. Ez az aggodalom adott súlyt Bécs előtt Rákóczi és a cár találkozásának is. A bécsi udvar és a cár között a viszony nem volt a legrózsásabb. A kusza lengyel viszonyokba ismét mélyen belenyúlt a francia politika s az utóbbi Bécs nyugtalanására lanszirozni kezdte Ágost német császárrá való megválasztását s ennek kapcsán Szobieszkij Konstantin herceg, vagy Rákóczi megválasztását a lengyel trónra. A diplomáciai játékok mestere, Versailles, még mindig nem ejtette ki Rákóczi eszközei sorából.

Wilczek jelentette is Bécsbe, hogy megfigyelése szerint Rákóczi még mindig aktív politikai tényező, akit a cár és a francia udvar egyaránt támogat. Ily körülmények közt érthető, hogy az udvar fokozottan figyeltette Rákóczi emigrációjának működését.

A sokat várt találkozás a cárral május derekán Jaworowban végre megtörtént. A cár nagy tiszteletadással fogadta az emigrált vezérlő fejedelmet, Erdély hontalan uralkodóját. Tárgyalásaik során Rákóczi egyre jobban meggyőződött arról, hogy a cár is igen jelentős eseménynek látja József halálát s azt rögtön be is illesztette a cári külpolitikába. A svéd-török szövetség ellensúlyozására is igen alkalmasnak látszott a cár és miniszterei előtt, hogy Magyarország trónjára magyar származású király kerüljön. Ők Rákóczi gondoltak.

A szatmári békekötés és a fegyverletétel tényének híre azonban végzetesen lerombolta Rákóczi orosz reményeit. A hír az emigráció súlyát, jelentőségét máról-holnapra tragikus mértékben csökkentette. Hiába igyekeztek a béke és fegyverletétel jelentőségét Rákóczi és Bercsényi is kisebbiteni s hiába hangoztatták, hogy közjogi felfogásuk szerint Magyarországon interregnum van. A hívek és sereg nélkül maradt Rákóczi egyszerre súlytalanná lett. Még leghívebb küzdőtársa, rokona és kedvese, Szieniavszka is belátta Rákóczi ügyének további reménytelenségét s kijelentette, hogy ha a bécsi udvar megkéri, akkor szakít Rákóczival és a francia udvarral. Férje fel is kereste Wilczeket s felkínálkozott a császári érdekeknek. Amikor Szieniavszkij ezekben a napokban a cárt ebédre látta vendégül, már meg sem hívta Rákóczi...

Rontotta a cár és Rákóczi viszonyát az is, hogy az említett Charriére-ezred, mely egyedül jött ki Lengyelországba Rákóczi seregéből, arra a hírre, hogy a cár seregében kellene szolgálnia, feloszlott s így kiderült, hogy a Rákóczi által felajánlott katonai segítségnek semmi értéke sincs.

Időközben kiderült az is, hogy a francia udvar Des Alleurs információi alapján visszavonult a tavaly felajánlott orosz szövetség gondolatától s ezzel Rákóczi éveken át folytatott közvetítési kísérlete a cár és a francia udvar között haszontalannak bizonyult.

Egymás után semmisült meg minden ok, amiért Rákóczi a cár továbbra is számba vehető tényezőnek tekinthette volna. A diplomáciai téren minden lehetetlenre szívesen vállalkozó Rákóczi ekkor végső mentsvárul azt ajánlotta fel a cárnak, hogy közvetíteni fog közte és a porta közt. A cár ezt az ajánlatot el is fogadta. De a feladat megoldhatatlan volt Rákóczi számára...

Bármennyire vesztett is Rákóczi hétről-hétre súlyából s vált egyre jobban "köztiszteletben álló magánberré, Bécs még mindig tartott tőle, annál is inkább, mert épp május és június fordulóján vált a bécsi udvar és Péter cár közt a viszony a címkérdés merev bécsi kezelése miatt szinte nyílt összetűzéssé. Bécsben mindenki Rákóczi okolta a viszony elmérgesedéseért. Már a május 31-én tartott bécsi minisztertanács úgy határozott, hogy meg kell nyerni néhány jelentős lengyel főurat, közte Szieniavszkijt is és el kell fogatni a magyar emigráció főbb vezetőit. Egy lengyel generális, bizonyos Ribinszkij vállalkozott is Rákóczi elfogatására, de Ágost király rideg elzárkózása miatt tervét nem merte végrehajtani. A minisztertanács megbízta Wilczeket, hogy tiltakozzék a cár előtt Rákóczi támogatása miatt s emellett gondoskodjék arról, hogy követtessék el merénylet a fejedelem ellen. Ugyanekkor Pálffy is megbízták Bécsből, hogy keressen bérenceket, akik anyagi ellenszolgáltatásért Rákóczi és Bercsényit, vagy élve, vagy halva, de átszolgáltatják Pálffynak. Pálffy azonnal intézkedett, hogy gróf Wallis ezredes és Scholtz kapitány menjen Wilczekhez Lengyelországba s ott álljanak ezen célból annak a rendelkezésére. A "Wienerisches Diarium" indiszkréciója azonban a két tiszt küldetését leleplezte s így a haditanács kénytelen volt őket dolguk végezetlenül visszarendelni. Wallis azonban megkésve kapta a visszahívását s így lépéseket tett a merényletek előkészítésére. Talált egy idegen származású emigránusra, aki hajlandó volt azokat végrehajtani. Azonban valaki a tervet elárulta s Rákóczi idejekorán figyelmeztették. Hartl János ezredes, aki a végrehajtásra vállalkozott, jezsuita ruhában menekült Pálffyhoz Magyarországra. Erre a haditanács levette a napirendről a merényletterveket. Osztoznunk kell Lukinich Imre véleményében, aki megjegyzi, hogy "a Rákóczi-problémának a haditanács által tervezett megoldása, illetőleg erre vonatkozó kísérletezése nem tartozik a császári külpolitika történetének dicsó lapjaihoz".

A szatmári béke végrehajtása körül a legnagyobb nehézségek az időközben eladományozott birtokok visszaadása körül mutatkoztak. A haditanács utasította a magyar udvari kamarát, hogy az időközben kegyelmet nyertek birtokai visszaadandók s az időközi birtokosok csak a kimutatható befektetések erejéig tarthatnak kártérítésre igényt. A bécsi kormányzervek most már politikai okokból őszintén óhajtották a békeegyezség pontos betartását s a birtokok visszaadását még Pálffy Jánostól is megkövetelték.

Mivel az egész békeokmányban ez volt a legkényesebb pont s az udvar itt kétségtelenül derekasan viselte magát, az udvar iránti bizalom nagy mértékben megerősödött s nagyban előkészítette a lelkeket arra, hogy meginduljon a nemzet és a dinasztia közt egy évtizedekig tartó, kölcsönös kompromisszumra alapított politika. A birtokviszonyok szerencsés kezű rendezése idézte elő az addig egységes emigráció felbomlását is.

Józsefet III. Károly spanyol király követte a trónon, aki már július 20-án megerősítette Barcelonában a szatmári békét s így az teljes érvényű lett. III. Károly még rosszallását is fejezte ki, hogy az április 29-iki szövegen Bécsben, az anyakirálynő ratifikálása előtt, lényegbemenően s hitelt rontóan változtattak.

A szatmári béke érvényes volt Erdélyre nézve is s azt ott még könnyebben végre lehetett hajtani, mint Magyarországon. Ennek következtében az erdélyiek, az egy Mikes Kelemen kivéve, valamennyien elhagyták Rákóczi s visszatértek Erdélybe. Ki azonnal a békekötés után, ki pedig júliusban Lengyelországból.

részlet

Magyarország, Erdély, hallj új hírt

Magyarország, Erdély, hallj új hírt,
melyet régen, hogy az tokos bírt!
Már ideje, hogy felserkenj,
puskát, kardot, rozsdától fenj,
dobszóra, ülj lóra!

Bizony régen, hogy már aluszol,
hideglelés nélkül vajuszol.
Megemésztett a porció,
nincsen benned már semmi jó.
Hol híred s fegyvered?

Ne hagyd magad, kérlek, ily lágyon!
Mit heversz honyodban csak ágyon?
Kapádból is csinálj fegyvert,
lám, országod termett embert,
ébredjéll s ne késsél!

Nohát magyar, kapjad az üdőt,
mert mutatott Isten immárfőt.
Szép hazádért, kedvesidért,
de mért szánnál ontani vért?
Ne sarcolj, csak harcolj!

Német, én most csak emlegetlek,
de rövid nap megfenyegetlek,
amit ma szólsz, holnap ütöd
más nyélben, rossz jelben.

Ám menj pokolban most apáddal,
mit keressz itt köztünk lánc-váddal?
Porciónkkal ha laktál jól,
egyék varjak ki hasadból!
Távozzál s kárhozzál!

Török bársony süvegem

Török bársony süvegem,
most élem gyöngy életem,
Balogh Ádám a nevem,
ha vitéz vagy, jer velem!

Fakó lovam, a Murza
Lajta vizét megússza,
Bécs alját ha nyargalja,
császár azt megsiratja.

Császárt hogyha kinn kapom
hacsérosit lecsapom,
magát is megugratom,
Bécs várába futtatom.

Zsendelyes hí Eszterhás,
ég a város, ég a ház,
nem is egy ház, háromszáz,
mert a kuruc ott tanyáz.

A MAJTÉNYI PATAK

Szatmár vármegyének a legkisebb falvai közül való Majtény, hanem azért Szatmár vármegyé sok híres községe közt egy sincs ennél híresebb. Nem a boráról, nem a búzajáról, nem is a lakóiról, akik szegény emberek. Onnan van a híre-neve ennek a kis falunak, hogy itt-temették el jó kétszáz esztendővel ezelőtt azt a magyar szabadságot, akit őnagysága Rákóczi Ferenc fejedelmünk eresztett szárnyra a Beszkidek bércei közül az 1702. esztendő tavaszán.

A szabadság madara kilenc esztendeig repdesett Magyarország fölött, hanem aztán hullani kezdett a szárnya. Rákóczi fejedelem katonáit, a nyalka kurucokat elhagyta a szerencse. A császár emberei, a labancok, akiknek olyan sokszor megszabdosták az irháját a mieink, idegen segítséget kaptak, s elnyomták a szegény kurucokat. Rákóczi Ferenc urunk is jónak látta külső segítőtárs után nézni. Kiment Lengyelországba szövetségest keresni. A lengyel is éppen olyan vitéz nemzet volt, mint a magyar, meg éppen olyan szerencsétlen is. Sok nagy bajában megsegítette a magyar, most rajta volt a sor, hogy megszolgálja a segítséget. Hiszen nem ment még le a kurucok csillaga, ha sápadozott is. Tizenkétezer jó katonája volt még a fejedelemnek, azokat Károlyi Sándorra bízta: várják meg, míg ő visszatér a lengyel segedelemmel,

majd elbánnak a némettel. A császári hadak fővezérét Pálffy Jánosnak hívták. Ez is tudott a karddal bánni, de az ügyes, ravasz szóbeszédnek tán még nagyobb embere volt.

Míg Rákóczi odajárt, egyre-másra küldözgette a leveleket a kuruc vezérnek, Károlyi Sándornak. Te is jó katona, én is jó katona: ne rongáljuk tovább egymást, Károlyi Sándor. Csak ez a szegény Magyarország adja meg ennek az árát. Elárad rajta a nyomorúság, szegénység, döghalál a sok háború miatt. Kegyes, jó urunk lesz a császár, ha még egyszer megbékülünk.

Béküljünk meg, Károlyi Sándor!

Az isten tudja, hogy mint vette meg ez a beszéd a szívét Rákóczi fejedelem urunk vezérének, de megvette.

- Jöjjön el tekegyelmed Szatmár városába, hogy megegyesüljünk a békesség felül - ezt üzente vissza utoljára Károlyi Sándor Pálffy Jánosnak.

Meg is egyesültek, aláírta a békességlevelet a császár vezére is, a fejedelem úré is.

Vége a háborúnak, mehet, ki merre lát, békességben, csak aki még egyszer kardot mer rántani, annak véteti fejét a császár. Míg az urak ilyen szép egyezséget csináltak egymás közt, addig a kuruc vitézek a majtényi síkon táboroztak, s egyre tekingettek észak felé:

hossa-e már Rákóczi a lengyel hadat? Csak még egyszer hazajöjjön a fejedelem! Lesz még drága dolga a labancnak. Harsogott a kürt, búgott a tárogató és csengett az ének a kuruc táborban:

`Majd reánk derül még újra a szabadság,
Rákóczi kardjával győz még a kurucság,
aranyos zászlóját víg szelek hordozzák,
boldog leszel újra, te szép Magyarország!`

Majd az a búbánatos ének zengett végig a majtényi síkon:

`Haj, Rákóczi, haj, Bercsényi,
magyarok híres vezéri!`

Jön-e már Rákóczi fejedelem aranypatkós szögparipáján? Csak jönne vele Bercsényi Miklós is! Jön ám Pálffy János meg Károlyi Sándor egymás mellett lovagolva nagy barátsággal, mögöttük a labancok muzsikaszóval. Jó éjszakát, kurucok! Nagy főnnszóval mindjárt kihirdették, hogy a kegyelmes császárskegyelmet adott a magyaroknak. Mehetsz, kuruc, haza, ha van még hazád! Csak éppen a zászlóidat szedeti el a kegyelmes császár. Micsoda, a Rákóczi zászlóit? Azokat a dicsőséges lobogókat, amelyeken selyemmel van kivarrva a szent ige: a szabadságért? Amelyet kilenc esztendő óta ringat a szegény magyarok néhez sóhajtása, forróreménysége, hálaadó imádsága, a szabadság friss szele? Mit, ezeket a győzelmes csatákban megtépett lobogókat szedje most el az a német, aki annyiszor megszaladt előlük? Bizony csapatról csapatra jártak a dragonyosok, s elszedték a szent lobogókat.

Selyemvásznak olyan bágyadtan lebegett, mint a sasmadárszárnya, amit szétzúzott a golyó. Nagy halomba rakták őket, aztán tüzet tettek alájuk. Ropogott a máglya, mintha jajgatna, s olyan óriás lángokat vetett, hogy el nem olthatta a kurucok hulló könnye. Melegük lett a vezér uraknak a tűznél, amúgy is kegyetlenül odatűzött

a nyári nap, megszemjastak. Messze, a tábor mögött voltak a boros szekerek, de előttük csörgött egy tiszta vizű erecske. Éppen közepén hasította ketté a majtényi síkot a kis patak, halk csobogással folydogálván a kanyargó Kraszna vizébe. Pálffy János intett az étekfogónak, s az belemerített egy talpasezüstpoharat a patakba. Mind a két vezér nagyot ivott a kispatakvízből. Hogy minek hitták ezt a kis patakocskát, azt már senki se tudja.

Mert a majtényi patak abban a percben elapadt, ahogy a billikom másodszer merült bele. Alkonyat felé már száraz lábbal mentek át rajta az oszladozó kurucok, szomorúan énekelve az új nótát:

Édes hazám, szánjad válásom,
messze földre van indulásom,
úgy fordulhat, világból is lesz kimúlásom:
Németté lett magyar földön nincs maradásom.

Ha valamikor a majtényi síkon vinne keresztül az utatok, úgy járjatok azon a porcfüves legelőn, mintha temetőben járnátok. És nézzétek meg azt a homokos árkot, mely hosszú fehér szalag gyanánt kanyarog a zöld mezőben: azt mondja a nép, hogy ez annak a pataknak a medre, mely szégyenletében elapadt.

Adópolitika és Pénzügypolitika a Rákóczi szabadságharc idején

Szomolányi Gábor

A törököt Magyarországról kiűző Habsburg-ház az országot teljesen kizsigereli az adókövetései révén, hogy hadjáratait finanszírozni tudja. A növekvő elégedetlenség folytán felkelő tiszaháti kurucok mozgalmának élére II. Rákóczi Ferenc az ország leggazdagabb főura áll. A felszabadított területeken a kuruc állam első feladata a gazdaság megszervezése. A gazdasági ügyeket személyesen felügyelte Rákóczi, a jövedelmi források felügyeletére, igazgatására a saját bizalmi embereit állította.

A kincstári jövedelmeket (fiskális birtokok, bányák, harmincadok, só kereskedelem stb.) már 1703. második felében összeírják. Rákóczi a szabadságharc elején lefoglaltatta azoknak a nemeseknek birtokait, akik nem tértek át hozzá. Ezeket a birtokokat a kincstári birtokok felügyelete alá rendelte és jövedelmeivel a kincstárat gyarapította.

Már a szabadságharc kezdeti időszakában a kurucok kezére kerülnek az ország legnagyobb bányavidékei és pénzverdéi. A bányák nyomorúságos, leromlott műszaki állapotban voltak, kevés áldást hoztak. A kurucok az állandó pénzhiány miatt nem tudtak pénzt költeni a bányászat fejlesztésére, ezért a bányák túlnyomórésze folytonos veszteséggel dolgozott a szabadságharc ideje alatt. Rákóczi a hadi szükségletek miatt több nyersanyag pl. a vas, higany, salétrom stb., kivitelét is megtiltotta, a kereskedelmét állami monopóliummá nyilvánította és a termelőktől rögzített árfolyamon váltották be.

A sóbányászat és kereskedelem is állami monopólium volt. A sóbányák jövedelmét a Gazdasági Tanács hatáskörébe rendelték. A hegyaljai kincstári szőlők jövedelmeit már 1703-ban az ország kiadásaira fordította Rákóczi. A katonai táborokban kocsmákat tartott fenn és a kincstári borokat rézpénzért árulták a katonáknak. A magyar borok külföldön történő eladásából befolyó pénzeket a külhoni fegyver vásárlások finanszírozására fordítják. Rákóczi 1704. decemberében a vármegyékben összeírta a papi ingatlanokat, jószágokat, dézsmákat és intézkedik arról, hogy az ország szükségére a klérus dézsmáit árendáltassák meg. (árendál = haszonbérletbe veszi). A papság részére járó dézsma bérbevétele, Rákóczi egyik jelentős jövedelmi forrását szolgáltatta. Az egyház részére a bérleti díjat fele részben ezüst, fele részben rézpénzben fizették meg. Rákóczi 1705-ben a lévai tanácsulésen az ország gazdasági életének irányítására Gazdasági Tanácsot (Consilium Oeconomicum) létesít. A gazdasági Tanács feladata lett egyes kiemelt területek kivételével az összes állami bevételek kezelése. Ennek ellenére a fejedelem minden gazdasági tanácskozáson részt vesz, benne van az adók kidolgozásában, személyesen ellenőrzi egyes jövedelmek elszámolását, a vámokat. A vámok egy részét eltörli és új vámokat is bevezet, szükség esetén egyes árukra kiviteli tilalmat rendel el, a hazai piac, a gazdaság védelme érdekében.

A korszak vámjellegű bevétele a harmincadok szedéséből származott.

A harmincadokról először 1703. novemberében Tokaj városában rendelkezik Rákóczi. Elrendeli, hogy a kereskedőktől a harmincadot régi szokás szerint szedjék és a befolyó jövedelmet fordítsák hadi kiadásokra.

A szécsényi országgyűlést követően a Gazdasági Tanácsra bízta a harmincadok dolgát. A harmincadok általában csekély jövedelmet hoztak, ezen úgy akart segíteni Rákóczi, hogy a sőt terhelő vám mértékét felemelte.

A kurucok hadi költségeit a szabadságharc kezdeti éveiben a kincstári jövedelmeken túl a Rákóczi birtokok jövedelmei és a pénzkibocsátás által finanszírozzák, valamint ehhez járulnak még hozzá a francia udvartól kapott pénzsegélyek. A szabadságharc második felében a hadsereg finanszírozása legnagyobb részben az adójövedelmek beszedése révén valósul meg.

A francia segélyek

A spanyol örökösödési háborúban az osztrákok és a franciák hadban állnak egymással a spanyol trón megszerzéséért. Kedvező volt XIV. Lajos francia király számára Rákóczi magyarországi felkelése, mert emiatt az osztrák császár kénytelen volt a hadszíntérről csapatokat kivonni, és Magyarországon tartósan lekötöni. A felkelés megindításakor 30.000 tallér segélyt juttatott Bonnac márki varsói francia követ útján Rákóczihoz. 1703. november 15-től XIV. Lajos elhatározta, hogy havi 30.000 livre (10.000 tallér) segélyt folyósít a felkelés támogatására. 1705. május 18.-án XIV. Lajos elismeri Rákóczit Erdély fejedelmének, valamint a segélypénz összegét felemeli havi 50.000 livrere, valamint Bercsényinek 9.000 és további három tábornok részére 2-2.000 livrét utaltat ki. A segélyeket két útvonalon juttatták el Rákóczihoz. Az egyik útvonal Danzig-on keresztül Bonnac márki révén lett folyósítva, a segélyek átvételével és annak kezelésével Rákóczi Kray Jakabot bízta meg. A másik útvonal 1706. márciusától XIV. Lajos konstantinápolyi francia követségén keresztül, Ferriol követ útján lett folyósítva Pápai János megbízott kezéhez. A francia segélyek folyósítása egészen 1708. augusztusáig tartott mikor XIV. Lajos beszüntette további pénzek küldését. Danzigban 1703. november 1708. augusztusáig 2.245.694,2 livre (748.564 tallér 58 poltura) segély lett folyósítva, Konstantinápolyban 1706. márciusától 1708. júliusig 546.056,16 livre (182.018 tallér 60 poltura). Rákóczi időközönként kiküldötteit elszámoltatta. Kray Jakab tételes számadásából tudjuk hogy a kiadások java része a hadsereg részére külföldön történő vásárlásokra költetett el, posztóra, pisztolyokra, fegyverekre, lovakért, valamint Rákócziné fejedelem-asszony részére, külföldi követeknek, diplomáciai kiadásokra stb.

Rákóczi pénzkibocsátása

Rákóczi a kurucok kezére került pénzverdekben Körmöcbányán és Nagybányán már a szabadságharc elején beindíttatja a pénzverést. A megnövekedett pénzverési igények miatt Kassán és Munkácson is megszervezik a pénzverést. Meg kell említeni, hogy Rákóczi részére mint erdélyi fejedelemnek Kolozsváron is vertek pénzeket aranyból, melyeknek a pénzforgalomban nem volt jelentőségük.

A Rákóczi szabadságharc alatt vert magyar típusú nemesfémpénzek három fő típusát ismerjük: az aranyforintokat, az ezüst polturákat és az ezüst-forintokat. A nemesfémből készült Rákóczi pénzek pénzlába megfelel a korszak magyar pénzeinek, ehhez a körmöci liga volt az irányadó mindenütt. Rákóczi különös gondot fordított a kiveret aranypénzekre. Az aranyat rendszerint Rákóczi az udvari kincstárba szállította be és személyesen gondoskodott a kiutalványozásáról. Rézpénzekből a Rákóczi szabadságharc ideje alatt 5 fő típus készült, a pénzforgalom lebonyolítására I, X, és XX polturások, valamint próbaveretnek tekinthető rézdénár és IV polturás rézpénz. Rákóczi emlékirataiban úgy nyilatkozik, hogy azért kényszerült rá a rézpénz kibocsátásra, mert az arany és ezüstmányák keveset jövedelmeztek, nem akarta adókiutalással sújtani a lakosságot mivel felkelés egyik oka a súlyos adóterhek voltak. A rézpénz kibocsátásával fedezte a folyó hazai kiadásokat és ez képessé tette arra, hogy az aranyat és ezüstöt megtakarítva azon fegyvert és ruhát vásároljon hadai számára külföldön. A pénzhiány már a felkelés első évében nyomasztó volt és emiatt 1704. május 04.-én Rákóczi egymillió forint értékű rézpénz kibocsátását határozta el a belső pénzforgalom lebonyolítására, azzal az ígérettel, hogy rövid időn belül beváltják jó nemesfémpénzre, erre a lakosságnak a fejedelem hatalmas birtokai kellő garanciát jelentettek. Ezért az első időszakban el is fogadták a rézpénzeket fizetésre. Az áruforgalom lebonyolításában belföldön a rézpénzé lett a vezető szerep. A kormány azonban nem tudta a rézpénz beváltását illetően az ígértét betartani. Nem váltotta be a kijelölt időben a likbertásokat, sőt még kénytelen volt a növekvő költségei miatt újabb milliókért rézpénzt kibocsátani. A pénzforgalomban a tömegek az egy polturákat névértéken elfogadták, addig a X és XX polturák elfogadtatása már a kibocsátás kezdetén problematikus volt, mivel deklarált forgalmi értékük a belső értéknek a többszöröse volt. A kereskedők áremeléseinek valamint a manipulációk hamar kikezdték a rézpénz népszerűségét, az árak elkezdtek emelkedni, a parasztság és a kereskedők nem szívesen váltak meg áruiktól rézpénzért. Ezért kettős árendszer alakult ki az áruforgalomban nemesfémpénz fizetésre és rézpénz fizetésre. 1705. elején már pátensekkel és árszabásokkal kellett védeni a rézpénz értékét. A nemesfémpénzek a belföldi áruforgalomból a rézpénzek miatt kiszorultak. Érvényesült Gresham II. törvénye. Az emberek lehetőleg rézpénzzel akartak fizetni és a birtokukban lévő csekély mennyiségű nemesfémpénzt nem adták ki a kezükből. Az 1706. januári miskolci fejedelmi tanács ülésén már napirendre kerül a rézpénzek egyre romló helyzete. Már itt felmerül, hogy a rézpénz verést meg kell szüntetni. A tanács kimondja, hogy a rézpénz értékét le fogják szállítani és a pénzeket ellenjeggyel látják el. A Miskolcon elhatározott leértékelést nem hajtották végre sőt még újabb kétmillió forint értékben vertek rézpénzt. A rézpénzek leértékeléséről és forgalmáról végül is az ónodi országgyűlés 1707. június 8.-án a következő határozatot hozta: a tíz polturák négy polturára a húsz polturások nyolc polturára értékeltettek le, az egy poltura megmarad rendes értékében és a rézpénzek további verését meg kell szüntetni. A forgalomban maradó leértékelt pénzekre megkülönböztetésül ellenjegyet ütöttek be. Az ónodi gyűlésen elhatározták miszerint a pénzforgalomban 2 millió 200 ezer forint értékű lepecsételt libertás maradhat, amiből 200 ezret a Dunántúlra rendelnek. A forgalomból teljesen kivonandó kétmillió forintnyi libertást Kassán kötelesek beolvasztani és abból nyert rézből 100 mázsát a Gazdasági Tanácsnak árusítás végett átadni.

Elrendelték, hogy a forgalomban csak bélyegzett (ellenjegyzett) pénzek forogjanak, viszont ezek mindenféle pénzügyi műveletnél használhatók legyenek. A lepecsételt pénzek forgalmának ellenőrzésére minden megye köteles felügyelőket "kongó-bírákat" kirendelni és aki nem fogadja el az ilyen pénzt annak árúját a vevő javára elkobozni kötelesek, s a vevő által ígért ár a felügyelőt tehát a kincstárt illeti meg. Rákóczi rézpénzeinek rohamos értékvesztését, majd teljes elértéktelenedését nem csak a rézpénzek hatalmas mennyiségű fedezet nélküli kibocsátása okozta, hanem a hamisított rézpénzek elszaporodása is.

Magyarországon főként lakatosok és ötvösök voltak a hamisítás résztvevői. Az igazán nagy hamispénzverő műhelyek külföldön működtek Lengyelországban, Havasalföldön és Törökországban. A hamis pénz nagy tömegben érkezett Magyarországra csempészet vagy külföldről érkező kereskedők révén. A Rákóczi kor pénztörténetének érdekessége, hogy mikor a rézpénzek leértékelését követően a pénzek ellenjegyzése megindul, az ellenjegyeket is elkezdtek hamisítani. Ezért az ellenjegyek minél kisebb méretűre és minél finomabb veretűre való elkészítésére utasította a fejedelem a pénzverő kamarákat. A lepecsételt pénzeket kényszerrel mintegy egy éven át lehetett még forgalomban tartani.

Hiába a kiadott hivatalos árszabályzatok (limitatio) és hiába az ellenőrzést végző kongó-bírák tevékenysége, mert az árusok inkább bezárják a boltokat, falusi parasztnak meg inkább semmilyen élelmet nem visznek a vásárookra, nehogy áruikat, terményeiket az értékét veszített, lepecsételt libértásokért kelljen eladniuk.

1708. őszén már az ország több helyén: bányákban, gyárakban, pénzverdékben stb. dolgozó munkások láznak fel a rézpénz miatt és sem a pecsételt (ellenjegyzett), sem az egy polturás rézpénzt nem hajlandók elfogadni, fizetésüket ezüstpénzben követelik.

Idegen pénzek verése pénzforgalom számára. Rákóczi 1705. május 16.-án rendeletben utasítja Ajtai Mihályt a nagybányai inspektort, hogy a "fältallérosokat a régi formára, császár képére veresse". Ezt megelőzően 1705. március 20.-án Hellenbach selmeci bányagróf részére is azt az utasítást adta, hogy "sziléziai ön váltására a régi formára veressen pénzt Körmöczbányán". Rákóczi ezen intézkedéseinek a kuruc nemesfém-pénzeknek a külföldi kereskedelemben kialakult diszázsiója volt az oka. Bercsényi 1705. május 5.-i levelében panaszodik a fejedelemnek, hogy Morvaországban és Lengyelországban "az országunk fehérpénzt elvenni nem akarják, a forintost 12 garasnál följebb", s tanácsot is ad a fejedelemnek "A régi pénzt imitálni, vagy valami tallérokat verni nem volna-e jobb?". Ebből a levélből is kiderül a diszázsió, külföldön a magyar ezüst pénzeket 40 %-kal alacsonyabb érteken akarják csak elfogadni, míg az osztrák birodalmi pénzeket értékükön fogadták el. A kurucok rájöttek, hogy a külföldi kereskedelem és a diplomácia biztosítására szükségük van császári pénzekre, melyeket ezeken a területeken értékükön elfogadnak. A fejedelem ezért rendelte el megoldásként a császári pénzek verését a külföldön történő vásárlások finanszírozására.

Adópolitika a kuruc felkelés kitörésében jelentős szerepet játszott a Habsburg kincstári túladóztatás miatti sérelmek sora is, ezért Rákóczi a szabadságharc első éveiben nem akar nyíltan az adókivetés eszközehez folyamodni. A kezdeti években, 1703- 1704-ben a kuruc állam pénzkibocsátásból származó jövedelme jelentéktelen. Azonban a kuruc csapatokat élelmezni kell, a fiskális és a Rákóczi birtokok készlete erre nem bizonyul elegendőnek. Rákóczi kénytelen igénybe venni a lakosság hozzájárulását is a hadsereg fenntartásához. A hadak ellátásának megszervezésére főcommisariusokat nevez ki. A főcommisáriusok munkája, hogy a hadsereg részére az élelmet és az abrakot a normák szerint kivessék a vármegyékre. Az 1703. december 5-i kivetés szerint Szatmár, Közép-Szolnok, Ugocsa, Máramaros és Szabolcs megyéknek a normák szerint kuruc katonánként havonta 60 font húst, fél köből lisztet, lovanként 1,5 köből abrakot kellett beszolgáltatni (havi 375 ezer font húst, 3155 köből liszt, 5901 köből zab) valamint a vármegyéknek 375 forint 72 dénárt kellett pénzben fizetniük és 190 szekeret kiállítaniuk. Tulajdonképpen ezt a hozzájárulós kivetéses rendszert, még ha Rákóczi nem is nevezi adónak, formájában adójellegű bevételnek lehet tekinteni.

Az első hivatalos formájú az ún. portális adó kivetésére 1706. decemberében a rozsnyói szenátusi ülésen kerül sor, kétféle millió forint értékben. A kivetés alapjául a portaszámot vették figyelembe vármegyénként és felosztási táblázatot készítettek a vármegyékre és a szabad királyi városokra lebontva. A portaszámokra pénzegységben vetették ki az adót, de azt meghatározott termékekben kellett leróni (ökör, viasz, posztó, ruházat stb.). Az adót terményekben gyűjtötték be a vármegyék és egy kereskedelmi társaság révén a hadsereg részére szükséges iparcikkre cserélték Sziléziában.

Az 1707-es ónodi országgyűlésen újabb adó kivetésének megszavazását kéri a fejedelem a rendektől, amelyet azok meg is tesznek, kétféle millió forint értékben vetnek ki adót melyből 500 ezer forintot azonnal beszédni rendelték. Rákóczinak sikerül elérnie, hogy a megyék követői elfogadják a közteherviselés gondolatát, javasolva hogy mind a szegény mind a gazdag amije van azután adózzék.

Az ónodi adó az ún. "dicális" adó. Az új adó mértékének megállapítására és az összeírások megszervezésére bizottságot állítanak fel Klobusiczky Ferenc elnökletével. A dicális adó szerint minden birtokot kivétel nélkül számba vettek (a nemesek, papok, sőt még a fejedelem birtokait is). Számbavették a vagyontárgyakat, az ingóságokat is a dicák számának megállapításánál. A személyes dica szerint a jobbágnak még a személyét is dica alá vették, itt mentesült a személyi dicáltatás alól a nemesség (nekik csak a vagyonuk dicáltatható, személyük nem).

A felvett dicaszámok a következő megoszlást mutatják.

nemesség	185.567 dica	18,19 %
paraszti rendek	696.031 dica	68,24 %

fegyvert viselő parasztok	28.611 dica	2,8 %
városok	109.832 dica	10,77 %
összesen	1.020.041 dica	

A közterheknek a dicákra történő szétosztásánál is érvényesül a kiváltságos rendeknek kedvezőbb kivetés. A hadak téli elszállásolását teljesen a parasztok dicáira vetették, a királyi városok a téli szállásért megváltásul dicánként 2 garast fizettek. Az élelmiszeradókat egyformán rótták ki mind a nemesi, mind a paraszti dicákra. Az újoncalapot megosztották 2/3 részt a nemesek, 1/3 részt a parasztság fizette. Ellenben a katonaságnak végzett munkáikat, a szekerezést valamint a közmunkákat is teljesen a parasztok dicáira rótták ki. A parasztságot a központi elvonásokon kívül még sújtotta a földesurak részére végzett kötelező szolgálat.

Rákóczi 1707. december 12-től Kassán tartott fejedelmi tanácsra hívta össze a rendeket és a megyék, városok követeit, hogy a dicák összeírásáról számot adjanak. A dicák felülvizsgálata két hétig folyt, ahol a dicák számát kevésnek találta a gyűlés, ott becslésekkel új dica számot állapított meg. Valamint megállapították a dicák után kivetendő adókat. Rákóczi abban reménykedett, hogy a dicák után járó 3 forint készpénzadót ezüstpénzben kapja meg, de rövidesen kiderül a beszédnél, hogy a megyék csak ígérték az összegeket, de nem fizetik. A fejedelem könnyítésül megengedi, hogy a parasztoktól a rájuk eső adót rézpénzben is beszédhetik, de a parasztság részére még ez is túl nagy teher, sok paraszt család szökik el az adószedők elől Lengyelországba.

A gondok miatt 1708. májusában Egerbe hívta össze ismét a követeket Rákóczi. A fejedelem elszámoltatta a megyéket és megállapították az adó hátralékokat. A gyűlésen leszállították a Kassán önkényesen megemelt dicaszámokat. továbbá meghatározták a természetben járó nyári élelmiszeradót is. Az így csökkentett terheket is alig tudták teljesíteni a vármegyék, volt úgy hogy több vármegye is (Bereg, Máramaros, Szabolcs, Szatmár) a kirótt pénzadót nem tudta pénzben beszédni és kifizetni, hanem természetben szarvasmarhákkal róttá le azt.

1708. nyarától, a francia királytól nem érkezik több segély. 1708. augusztus 3-án a kuruc seregek a trencsényi csatában óriási vereséget szenvednek. A lakosságban meginog a kurucokba vetett hit, a rézpénz semmit sem ér többet, az emberek eldobálják. 1708. késő őszen a kurucok elvesztik Körmöcbányát és a környező bányavárosokat, ezzel értékes bányakincsek forrásától esik el a kuruc állam.

1708. évvégétől új jövedelmi források után néz a fejedelem, így kerül sor egyes állami monopóliumok és tevékenységek bérbeadására is (harmincadok, pénzverés).

A pénzhiány miatt a harmincadok jövedelmeit bérbe adják. A bérbeadásokat a Gazdasági Tanács felügyelte. A legtöbbet ajánlónak adták bérletbe a harmincad szedési jogát egy adott területen, a bérleti díjat utólag a befolyt bevételekből kellett törleszteni, a bérbevevő nem fizetett előre. Emiatt több esetben adós is maradt a bérlő a harmincad esedékes részével. Kísérletet tesznek a pénzverés bérbeadására is. 1708. december 30-val a kassai pénzverőházat kincstári kezelésből átadják Hrabovszki János bérlő kezébe. A bérleti szerződésben Hrabovszki különböző ezüstpénzek verésére kötelezte magát. Tétélesen rögzítik az átadott eszközök listáját, a bérlő kötelességeit. Rákóczi ezen pénzpolitikai döntése is csődöt vall. Kálmánczai István tanácsos a következőképp számol be a fejedelemnek a pénzverdében tett ellenőrzéséről: "Hrabovszki nem alkalmas a monetária vezetésére. *Bérleti összeg fejében még egy polturát sem adott be. Havi számadásait rendetlenül készíti el.*" A verde bérbeadásából Rákóczi államának egy fillér haszna nem származik, a verdét kénytelenek állami kezelésbe visszavenni.

A nehézségek napirendre kerültek az 1708. december 3.-i sárospataki gyűlésen is. Itt lecsökkentik a hadak részére a dicák után járó természetbeni adót és meghatározzák az 1709-es évre jutó adót. A nemesség az adózás helyett a személyes felajánlások visszaállítását javasolja, de ezt Rákóczi nem akarja elfogadni, mert a hadakozáshoz pénzre van szüksége.

A sárospataki kirovás tulajdonképpen az adószedés végét is jelenti. A kirovást még megteszik, de a kirótt mennyiségeket 1709. folyamán már nem tudják beszédni. 1709. júliusában Bercsényi még utalványokat állít ki a megyék adójára, de ezeknek a pénzeknek az átadása már javarészt meg se történik.

1710. folyamán a fejedelem már össze sem hívja a rendeket az adó kivetés megbeszélésére, hanem a megyéktől már csak önkéntes felajánlásokat kér nem sok eredménnyel.

Rákóczi a szabadságharc utolsó, legfontosabb anyagi bázisának, a fejedelmi birtokoknak a kezelésére 1710. elején Udvari Gazdasági Tanács (Consilium Oeconomicum Aulicum) néven új hivatalt állít fel.

Az 1709. tavaszán kitörő pestisjárvány ötször annyi áldozatot kíván, mint a felkelés a nyolc éve alatt. A bevételek elmaradása folytán a hadfelszereléseket nem lehet finanszírozni, a katonaság ellátása akadozik. 1710-ben már egy lerongyolódott, hiányos felszerelésű kuruc hadsereg vívja háborúját az osztrák birodalommal szemben.

A pestis, a rossz termés miatt fellépő éhínség és a gazdaság teljes csődje miatti pénztelenség megteszi hatását, a kurucok sorozatos csatavesztések után 1711. májusában előnyös feltételek mellett leteszik a fegyvert.

II. Rákóczi Ferenc és Mikes Kelemen emlékei Salánkon

Salánk neve szorosan összefügg II. Rákóczi Ferenc nevével és az általa vezetett 1703–1711-es szabadságharcral, melynek bölcsője, mint tudjuk, vidékünk volt. 1703. május 21-én Tarpa és Vári, 22-én pedig Beregszász piacán bontották ki a kuruc zászlókat. A hagyomány szerint Esze Tamás és Kis Albert kuruc csapata a salánki nagyerdőből indult Verecke felé, hogy találkozzon a Lengyelországból hazatérő Rákóczival. A barkaszoói származású Kis Albert személyesen buzdította harcra Salánkon a népet, minek hatására sokan beálltak a kuruc seregbe.

A leendő fejedelem az ország legnagyobb földbirtokosa volt. Vidékünkön birtokai közé tartozott Munkács, Dobrony vagy éppen Salánk, mely mellett, a Helmece-hegy oldalában vadászkastélya volt a fejedelemnek. Az akkor még Munkáctól Salánkig húzódó erdőségeken vadat üzve gyakran pihent meg itt. Pontosabban szólva, a kastély közvetlenül Barkóczyné Koháry Judit helyi földbirtokosé, Károlyi Sándor, a későbbi kuruc generális anyósáé volt. Jellemző a büszke és nyakas salánki lakosokra, hogy már a szabadságharc legelején küzdelmet indítottak a hajdú kiváltságokért. Barkóczyné így panaszkodott jobbágyaira: „Méltóságos fejedelemhez akarunk menni néhány nyakas emberek, dobot és zászlót kérnek, hogy hajdú várossá tétessék.”

Báró Perényi Istvánné, Jánosné, Miklósné és Gáborné salánki földbirtokosok Rákóczihoz intézett panaszukban így fogalmaznak: „Képtelené lettünk mind közönségesen (együtt) Nagyságodat búsitánunk, lévén nem kicsiny rövidségünk, régi nemzetünknek és szabadságunknak, magunk jobbágyai által megbántódása.”

S bár a salánkiaknak nem sikerült kivívniuk a hajdúvárosi kiváltságokat (eltérően Göncztől, Diószegtől vagy például Tarpától), ennek ellenére ez a harc Ugocsában érte el a legmagasabb fokát.

Méltán írta Esze Tamás történész „II. Rákóczi Ferenc tiszántúli hadjáratában” a következőket: „Ugocsa kezdettől fogva kuruc vármegye, a legkurucabb valamennyi között: olyan kemény és öntudatos kuruc jobbágyok még Beregben sem igen akadtak, mint a Perényiek nagyszőlősi, Károlyi anyósának Koháry Juditnak salánki jobbágyai.”

Ennek köszönhetően a parányi Ugocsa méltó módon hozzájárult a kuruchad feltöltődéséhez és területén a szabadságharc jeles eseményei játszódtak le. Itt, Tiszaújjak határában zajlott le 1703 júliusában az ún. tiszabecsi átkelés a Tiszán, amelyet a kuruc had első jelentős győzelmének könyvelhetünk el. S bár Dolhánál Károlyi Sándor szétugrasztotta a felkelőket, hamarosan kuruc kézre kerül Munkács, Ungvár, a Tiszántúl. A felkelés kiterjedt Erdélyre és egész Magyarországra, s így szabadságharcra terebélyesedett.

A harcokban kitűntek a salánki karabélyosok és talpasok is. Egy 1704-ben készült „Specificatioja azoknak, akik nemes Ugocsa Vármegyéből Kegyelmes urunk hadaiban ab anno 1703 vadnak vagy elestek” című kimutatás szerint 26 palánki vitéz szolgált ekkor Rákóczi hadaiban. Ezek névsora a következő:

A munkácsi várban: Jana Mihály, Bányai Bálint, Pál András, Ács István, Frata Mihály, Técsi Jancsi.

A fejedelem táborában: Roszijszki mester, Barta Pál, Varga Ambrus.

Esze Pál ezredében: Sodor István.

Genczy György hadseregében, az Esze Tamás ezredében (elesett az óvári sáncban): Máté István, Gergely István, Kun István, Pál András, Orbán János.

Genczy György hadseregében, Esze Tamás ezredében: Csoma István, Barta András, Orosz László, Bisi István, Rát Mihály, Kész László, Kovács Illés, Sipos Mihály, Rátvégi Tamás, Orosz Mihály.

A salánki kurucok jegyzékében nem szerepelnek azok a salánkiak, akik mint azt báró Perényi Istvánné, Jánosné, Miklósné, Gáborné, valamint a már említett Barkóczyné a fejedelemhez intézett panaszában megtudjuk, „hadba mente, de itt töltik szüntelen való idejüket”, mozgolódnak, hogy megszabaduljanak a jobbágyi terhek alól. A földbirtokos aszszonyok kéri Rákóczit, büntesse meg a „zenebona-szerzőket”: Fábián Istvánt, Gergely Jánost, Zsoldos Antalt, Barta Istvánt és másokat.

A kurucok hősiessége ellenére a szabadságharc elbukott. Rákóczi kénytelen volt tárgyalásokat kezdeni a császáriakkal. A nyolc évig tartó küzdelem utolsó, szomorú felvonása Salánkon, Barkóczyné kastélyában zajlott le. 1711. február 10-én Rákóczi Salánkra érkezett, miután január 13-án fegyverszünetet kötött a császárral (február 15-ig) és 31-én Pálffy János császári tábornagtól átvette a Habsburgok békefeltételeit. A fejedelem Salánkra hívta össze tanácskozára erdélyi tanácsosait és a magyarországi szenátorokat, hogy választ adjanak a császáriak békefeltételeire. A tanácskozás helyszínének kiválasztásában több tényező is közrejátszott:

1. Salánk csendes, eldugott fekvése
2. A közeli Máramarosban húzódtak meg a hazájukból elmenekült erdélyi tanácsosok.
3. Az ideérkező főurakat és népes kíséretüket el lehetett látni élelemmel és abrakkal a viszonylag módos településen.

Az értekezletre, vagy ahogyan a salánkiak emlegetik, Rákóczi utolsó országgyűlésére február 12 – 14 között került sor. A tanácskozáson összeállították a munkácsi vár védelmére kidolgozott részletes tervet. Drámai erejű, utolsó politikai szónoklatában a fejedelem felvázolta a válságos helyzetet. A szónoklat tartalmát Rákóczi a Vallomásában és az Emlékirataiban is ismerteti.

Források A fegyverszünettel, a béketárgyalásokkal, a harc folytatásával, I. Péter cár várható segítségével kapcsolatos gondolatait a fejedelem így fogalmazta meg: „Mert arra szövetkeztünk és esküdtünk, hogy nem tesszük le a fegyvert, amíg a szabadságukat vissza nem szerezzük.” A tanácskozáson tehát úgy döntöttek, hogy a békefeltételeket nem fogadják el; a fejedelem Károlyi Sándort nevezi ki a kuruc seregek főparancsnokává, ő maga pedig tárgyalás céljából a Lengyelországba utazó orosz cárhoz indul.

Rákóczi tíz levelet írt salánki keltezéssel, nagyobb részüket Károlyihoz.

Február 18-án hagyta el Rákóczi és kísérete Salánkot, majd egynapos munkácsi tartózkodás után, február 21-én a Vereckei-szorosnál az országot is – örökre.

A salánki nép hűen őrzi a nagy fejedelem emlékét. A tanácskozás 200. évfordulóján, 1911. február 19-én fellobogózták a település középületeit, az iskolában ünnepséget tartottak.

A képviselőtestület díszgyűlését, amint egy korabeli nagyszőlősi újságból értesülhettünk róla, Zán Gyula községi bíró nyitotta meg, míg az előadást Bihun Pál képviselőtestületi tag tartotta, „A gyűlés a Himnusz eléneklésével ért véget, mikor is a képviselőtagok régi magyar szokás szerint facerunt magnum (csináltak nagy) áldomást. Este a községi táncteremben igen sikerült Rákóczi-bál volt tartva, melyen a környékbeli falvak fiatalsága is nagy számban részt vett.”

1935-ben, amikor Kárpátalja-szerre megemlékeztek Rákóczi halálának 200. évfordulójáról, a salánki református templomban emléktáblát helyeztek el a történelmi tanácskozás megörökítésére. A tábla szövege:

„II. Rákóczi Ferenc fejedelem
salánky ország gyűlésének és utolsó itt tartózkodásának emlékére
1711. Febr. 11–18
Halála 200 éves évfordulóján
1935. Ápr. 8.”

Salánk lakossága ma is híven őrzi a kuruckor hagyományait. Mikes Kelemen születésének 300. évfordulója alkalmából a község egyik utcáját a bújdosó kuruc íróról, míg egy másikat a fejedelemről nevezték el. A hegyoldalban lévő vadászkastélyt 1717-ben, utolsó betörésük alkalmával a krími tatárok felégették, csak a ma is működő borospince maradt meg belőle. Az egyik domb alatt, mely szintén Mikes nevét viseli, tiszta vízű forrás fakadt, népies nevén a Nyikes-kútja. (A Nyikes a Mikes név torzított alakja.)

A kutat a szovjet rendszer alatt betömték. 1991. május 26-án (a salánki tanácskozás 280. évfordulója tiszteletére) a Mikes-kutat kitisztították, felújították, sor került egy emlékhely felavatására is. Két viski kőfaragó készítette az obeliszket, melyet Rákóczi és Mikes bronz arcképe ékesített. Az avatóünnepséget koncert és tudományos emlékkonferencia követte.

Sajnos rövid időn belül az emléktáblát ellopták, a kutat megrongálták. Közadakozásból elkészült az új emléktábla, társadalmi munkával Salánk lakossága helyreállította az emlékhelyet.

A fejedelem és hűséges íródeákja salánki tartózkodásának emlékét több helyi monda is őrzi.

Az 1711-es februári tanácskozás Salánk történelmének egyik legkiemelkedőbb eseménye.

Esze Tamás harcai

A bújdosók onnét a Tisza vonalán felfelé húzódva, Dolháig jutottak, hol Károlyi Sándor szatmári főispán, megyéje és a szomszéd megyék népével, valamint egy kevés császári katonával jún. 7. rajtok ütven, 5 zászlójukat elvette, a gyülevész hadat pedig szétverte. Esze Tamás és Kis a harcból, hol 150-en estek el, megmenekülve, a Vereckéhez közelgető fejedelem elébe mentek; Vereckén túl Kliemic galíciai hegységnél találkozott a néhány fegyveres lengyeltől kísért Rákóczi Esze Tamás és Kis Albert 200 rossz puskájú paraszt-gyalog és 50 lovasból álló csapatával.

Amint azonban Rákóczi a hazába ért, seregestől tódult hozzá legelőbb Bereg és Ung rutén lakossága, majd a tiszaháti magyarság, úgy hogy p. Eszének Tisza-Becsnél, Rákóczi első csatájában, már egész gyalog ezrede volt. Esze Tamás azután részt vett Kálló, Szatmár, Tokaj és Medgyes ostromában, míg végre Zsibónál 1705. hajdúezredét teljesen szétverte Herbeville. Esze Tamás azonban Beregbe menvén ott csakhamar, részint a megmaradt hajdúiból, részint újonnan toborzottakból, ismét teljes ezredet állított ki, mely Erdélyben, majd onnét a Szépelességen áthaladva, a Vág vonalán vitézkedett. 1708. pünkösdi napján Nyitrán a tábori istentisztelet után Rákóczi hadának reformátusai és katolikusai (ezen egyetlen alkalommal az egész szabadságharc alatt!) összeverekedtek. Esze Tamás, kit nagyfokú önzetlenség és kötelességtudás jellemzett, a verekedők közé rohant, hogy szétválassza őket.

Ez azonban nem sikerült. Azalatt a többi vezér rendeletére két seregbontó-ágyút hoztak elő, melyekkel a fölzendült csapat közé lőttek. Az elesettek közt volt Esze Tamás is. Rákóczi hű emberének emléke iránt egyebek közt azzal fejezte ki kegyeletét, hogy nyomban annak eleste után, megemlékezve az ő hűségéről, beregmegeyi Mező-Tarpa lakosait minden jobbágyi terhektől fölmenté s a hajdúkével egyenlő szabadalmakkal ruházta fel, a tarpai kapitányságot pedig az Esze-família részére adta mindaddig, míglen arra alkalmas személy azon nemzetségben találtatik. Emlékét számos históriás ének sok ideig fentartotta, melyeket Thaly adott ki. Ugyanő közölte a tarpai Esze Ferenc birtokában volt színezett kóp után Esze Tamás arcképét is

Forrás: Vasárnapi Újság, 1868. 27.

A kuruc zászló (története) származása

Május 10. körül visszatért Rákóczihoz Pap Mihály is, aki egy kis küldöttség élén kereste most már fel a fejedelmet. Május 12-én Rákóczi és Bercsényi néhány, már elkészített **zászlót nyújtott át** a küldöttségnek, amely élén Pap Mihállyal felesküdt a zászlókra. Ezek **egyik oldalán a fejedelem címere és neve kezdőbetűi, a másik oldalán pedig a következő jelmondat állt: "Cum deo pro patria et libertate" - Istennel a hazáért és a szabadságért.** Maga Rákóczi is megesküdt, hogy nem hagyja el a vele tartókat és amíg a francia segítőcsapatok megérkeznek, addig is gyűjt egy kis hadat a határra.

Meghagyta, hogy a zászlókat újabb parancsig ne tüzzék ki, a nemesség birtokait ne pusztítsák, hanem igyekezzenek valamely hadicsel útján egy-egy, a németek által gyengén őrzött helyet elfoglalni. Rákóczi ismerte a német őrskégek restségét, a tisztek gyávaságát és korrupsztát, s már az 1697-es esetekből tudta, hogy az ügyesen előkészített meglepő támadásnak könnyen sikere lehet. Ugyanezen a napon **kiáltványt is bocsátott ki Rákóczi**, amit Bercsényi is aláírt, amelyben fegyverre hívta az ország lakosságát. Ugyanezen a napon egyesült a bajor választó serege a francia sereggel. A felkelés kilátásai tehát igen jók voltak.

Forrás: Asztalos Miklós II. Rákóczi Ferenc és kora

Méltó emlékművet kap Mikes Kelemen

A Magyar Iszlám Közösség elnöksége december 3-án döntött arról, hogy kezdeményezik a száműzetésben elhunyt és elhantolt Mikes Kelemen méltó síremlékének megépítését.

Mikes Kelemen, Törökországban, 1761-ben egy pestis járvány idején halt meg, jelenleg a rodostói katonai laktanya udvarán, egy jeltelen sírban van jelenleg elhantolva. A méltatlan állapot megváltoztatása érdekében a Magyar Iszlám Közösség kérvényt nyújtott be az illetékes török hatóságok felé.

A MIK elképzelése szerint a jeles magyar költő és író jelenlégi nyughelye fölött a jövő év tavaszán egy kopjafát állítanának fel. A szervezet ezért most a műemlék létrehozási (kocsányos tölgy alapanyagból, kopjafa faragás, szállítás, helyi munkálatok, stb.) költségeinek fedezésére gyűjtést szervez.

A munkálatokat Mihályfa és Kisvásárhely községek önkormányzataival és egy jeles fafaragó szobrász művésszel, Róti Józseffel tervezik. A projekt összköltsége kb.1,5 millió forint, amelyből jelenleg 480 ezer forint áll rendelkezésükre, így szívesen fogadnak minden támogatást

"A magyar irodalomban, a kezdetektől a 18. század végéig terjedő számos emberöltőben nincs még egy olyan vérbeli csevegő és olyan igazi, vérbeli szépprózaíró, mint Mikes Kelemen. És ennek a nagy csevegőnek sohasem akadt olyan társasága, ahol kicseveghette volna magát. Beszédvágyát öntötte ki szépprózájában, amelynek nemhogy életében, de utána még sokáig nem akadt olvasója.

Amikor Mikes Kelemen irodalmi leveleit írja egy kitalált nőrokonhoz, itthon Magyarországon éppen nincs semmiféle irodalom: a kuruc törekvések tragikus bukása után, a szatmári béke után, amellyel a nemesség elárulta saját eszméit is, és sokáig ember alatti létre kényszerítette a jobbágytságot, olyan sivárság következik, amelyben az úr. ha lehet. nem is beszél magyarul (ha kisúr-latinul beszél, ha nagyúr - németül, ha nagyon nagy úr - akkor csak franciául), a nép pedig még énekelni is elfelejt" - áll a szervezet közleményében.

(MTI-OS/Múlt-kor)

Beszámoló a II. Erdélyi Rákóczi Családi Kör Találkozóról

1956 üzenete: fiatalok felelősségteljes szerepvállalása a XXI. század Európájában

II. Erdélyi Rákóczi Családi Kör Találkozó

Marosvásárhely, 2009. október 23-25.

Az idei szeminárium témája: „**1956 mai üzenete: fiatalok felelősségteljes szerepvállalása a XXI. század Európájában**”. Mivel a találkozó október 23-án kezdődött, így adott volt a téma. Első este megérkezett a résztvevők nagy része a Pedagógiai Líceuiban levő szállásra, így rövid megnyitót tartottunk, ahol Soós Tünde 2009-es baróti táborozónk szavalt a forradalom emlékére. Éjjel fél 1-kor érkezett meg utolsóként a kárpátaljai busz összesen 32 kárpátaljai és kelet-felvidéki résztvevővel. A Családi Kör erejét mutatja, hogy a más régiókból érkező fiatalok megszervezték az útjukat, kisbuszt béreltek, helyi szponzorokat kerestek, vízumot intéztek, hogy minél többen eljöhessenek a találkozóra. Ennek eredményeképp a résztvevők fele más országokból érkezett.

Szombat reggel a szálláson reggeliztünk, majd együtt átvonultunk a Bolyai Farkas Elméleti Liceumba, a programok helyszínére. A délelőtti folyamán Varga László marosvásárhelyi nyugalmazott lelkipásztor tartott előadást 1956 résztvevői szemmel címmel, mivel ő Budapesten tartózkodott 1956 októberében, majd hazatérve életfogytiglani börtönbüntetést kapott, amiből hét évet kellett letöltenie. A résztvevők nagy érdeklődéssel hallgatták az előadást.

Mindenki értékes gondolatokat vihetett innen haza a tarsolyában. Az előadást rövid ebédszünet követte, majd következtek a délutáni foglalkozások. Mindenki több műhelymunka közül választhatott, így voltak, akik gyöngyöt fűztek vagy gyertyát mártogattak, egy másik teremben csapatépítő játékokat játszottak. Az egyik folyosó gitártól és énekléstől volt hangos, az utolsó teremben pedig a témához kapcsolódó Szabadság, szerelem című filmet nézték. A foglalkozások után pedig újabb előadás következett. Ezúttal Surján László képviselő úr folytatta a délelőtti elkezdett témát. Először ő is elmondta röviden, hogy őt személyesen hogyan érintette a forradalom, majd a kérdés-záporra megfogalmazott válaszokban tolmácsolta nekünk 1956 üzenetét a ma fiataljainak. És hogy a sűrű program ellenére még maradt energiája a találkozóssoknak, mi sem bizonyítja jobban, minthogy az este nyolc órától kezdődő táncban mindenki ropta a táncot két órán keresztül az Öves Együttes zenéjére Demeter Panni irányítása alatt.

A találkozó záró napján reggel megkoszorúztuk II. Rákóczi Ferenc szobrát. A néhány perces megemlékezésen Szucher Ágnes szavát hallgattuk. Gyors csoportkép készítés után indultunk rövid városnézésre. A résztvevőket két csoportra osztottuk, akárcsak a táborban, így néztük meg a Kultúrpalotát, valamint a Főtér nevezetesebb épületeit. A találkozót ökumenikus istentisztelettel zártuk a Vártemplomban.

A sűrű program mellett természetesen jutott elég idő a személyes beszélgetésekre, sétákra, az emlékezésre. Mindenki próbált minden egyes pillanatot kihasználni, mert tudtuk, hogy mennyire rövid a rendelkezésre álló idő. Ducki Witek fogalmazta ezt meg nagyon szépen: „*úgy érzem sokatokban kicsit hiányérzet is maradt a 2 nap után. Nagyon vártuk egymást, nagyon örültünk egymásnak, és azt hiszem sikerült is mindenkivel legalább néhány szót váltani. De tudnotok kell, amíg a táborban volt 2,5 hetünk egymásra hangolódni, addig itt ez nem volt meg. Sok élménnyel érkezünk, és bár előnyként ott volt, hogy már jól ismerjük egymást, picit meg kellett hogy érkezzünk a csapathoz... és amikor ez megtörtént, akkor már mentünk is haza... De ilyen a találkozó, és ez elsősorban azért van, azért a pillanattért, amit a jelenlét öröme ad, amit az a hangulat ad neked, amit az első ölelés, a „Hát, te is itt vagy?!” felkiáltás ébreszt benned, az a hangulat, amit azáltal kapsz, hogy a másik megint ott áll melletted, és nem is kell hogy szóljon egy szót sem, hiszen a lényeg mégis csak az, hogy megint karnyújtásnyira vagyunk egymástól. Ezt kell értékelniünk elsősorban.*” Amint már említettem, immár nemzetközi összefogás eredménye ez a találkozó. Éppen ezért szeretném megköszönni ezúton is Sógor Csaba és Surján László Európai parlamenti képviselőknek, akik komoly szellemi és anyagi támogatást nyújtottak. Köszönet Tökés László képviselő úrnak, a Bolyai Farkas Elméleti Líceum vezetésének, valamint a KOEN Alapítványnak. És természetesen annak a maroknyi lelkes rákóczisnak, akik a helyi szervezésben részt vettek, valamint a más régiókból érkezők utazását megszervezték. Azt hiszem, hogy mindannyiunk nevében elmondhatom: alig várjuk a következőt!

Demeter Ágota-Dorottya
erdélyi referens

A kurucok seregének a zöme lovas, mivel a magyarok férfiatlannak tartják a gyalogos szolgálatot. Az ostobák! Vasléptű janicsárjaink immár 300 éve oktatják őket a gyalogság megbecsülésére, és a töménytelen kiontott vér helyébe mégsem áramlott tudás. Talán azért, mert az a gyaur, aki közélről tapasztalhatta meg a Csaták Vad Tigriseinek haragját, fejét soha többé nem használhatta elmélkedésre - mivel ez nem feladata az igazhitűek lándzsadíszeinek.

A kurucok seregében tehát zömmel lovasok szolgálnak, de nincsenek vérteseik, mert annyiszor kellett menekülniük a szélvészvágójú szpáhik, a villámléptű akindzsik és a gondolatgyorsaságú tatárok elől, hogy jobbnak látták megszabadulni páncéltatuktól, hogy futásukat könnyítsék. A lovasok zöme tehát huszár, és néhány, általuk karabélyosnak nevezett dragonyosezredet is felállítottak. A hajdúnak nevezett gyalogezredek közül kevés van, és ezek is gyengék, kivéve a palotásnak nevezetteket, mert ezeknek jó fegyverük és ruhájuk is van. Rákóczi amilyen gazdag földesúrnak, olyan szegény fejedelemnek, így kevés katonát tud rendesen fizetni, serege ezért mindenféle rabló népekből, és katonáskodásra kötelezett férfiakból áll - rongyos parasztokból és az otthoni terített asztalt nehéz szívvel elhagyó nemesekből. Ezek csak a kenyérpusztításra jók, de a háború asztalánál csak lehulló morzsák jutnak nekik - s gyakran maguk válnak a csaták ravasz rókáinak vagy bömbölő medvéinek étkévé. Őket mezei hadaknak nevezik.

./prolibertate.hu/

A vármegye címere

11. Bihar vármegye

Bihar vármegye első címere I. Lipót (1657-1705) egyik 1692. utáni adományleveléről ismeretes, amelyet Nagyvárad felszabadulása emlékére adott ki. Feltehetőleg már 1550 előtt is volt címeres pecsétje. Régi címerét V. Ferdinánd 1838-ban megújította és pecsétjét is magyar körirattal látta el. A címerpajzsban lévő hegyecsoport a belényesi havasokat és a környező hegyvidéket, (Rézalfa, stb.) a fürtök az érmelléki füves szőlőkultúrát, a rozskéve a termékeny alföldi részeket, a vízfelület a Sárétet jelképezi. A vármegye székhelye Nagyvárad (Oradea), örökös főispánja pedig a mindenkor nagyváradi püspök volt. Valószínűleg a XI. szd.-ban alakult ki a comitatus Biharvár központtal. A vár középkori jövedelme révvám volt, amit I. László király a váradi püspököknek adományozott. Imre király ezt 1198-ban megerősítette. Szent László királyt a későbbi székhelyé váló Nagyváradon temették el.

A címer díőfából készült.

A vármegye régi területe; 10657 km² volt. 1920-ban Romániához csatolták; 7874 km²-t. A csonka vármegye székhelye, Berettyóújfalú lett, majd 1950-ben egyesült Hajdú megyével melynek székhelye Debrecen.

A Rákóczi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

Fogadják jó szívvel, olvassák szeretettel!

A Rákóczi Hírlevelet terjeszti a Kárpáti Harsona

[miklos.fenyvesi@fkarpatiharsona.info/!](mailto:miklos.fenyvesi@fkarpatiharsona.info/)